

Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008¹

Ivan OKÁLI – Karol MORVAY – Karol FRANK – Herta GABRIELOVÁ –
Tomáš JECK – Ivana ŠIKULOVÁ*

Economic Development of Slovakia in 2008

Abstract

In 2008, preservation of political stability in Slovakia was coupled with continuity in a quite satisfactory economic-policy framework's influence on the real economy. This has been reflected in GDP growth rate surpassing 6%, in the employment rate growing by 3.2% and real wages growth totaling to 3.3%, while at the same time Slovakia has managed to comply with all nominal convergence criteria, meeting the levels required for the Euro zone accession (from 1 January 2009). However, in consequence of the upcoming global economic crisis, the last quarter of 2008 brings a turnabout in the positive development trends also as regards the Slovak economy. Extremely open economy of the SR and its vulnerability to swings in the business cycle of the world economy eventuates in the fact that after an era of successful economic development in 2005 – 2008, the Slovak economy faces the most serious recession since its transformation depression (at the beginning of 90s) and that its recession will be one of the deepest among the EU countries, too. The study predicts GDP contraction by 6 – 7.5% in 2009, unemployment rate swelling to 11.2 – 12.5% and disinflation as a probable attendant phenomenon of the recession.

Keywords: *economic growth, economic policy, country study – Slovakia, forecast, production, balance of payments, external trade, foreign direct investment, labour market, public finance, monetary policy*

JEL Classification: D11, E23, E37, E52, E62, F14, F32, J20, L60, O10, O52

* Ivan OKÁLI – Karol MORVAY – Karol FRANK – Herta GABRIELOVÁ – Tomáš JECK – Ivana ŠIKULOVÁ, Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava 1; e-mail: ivan.okali@savba.sk; karol.morvay@savba.sk; karol.frank@savba.sk; herta.gabrielova@savba.sk; tomas.jeck@savba.sk; ivana.sikulova@savba.sk

¹Práca je súčasťou projektov VEGA č. 2/0212/09; č. 2/0068/09; č. 2/0084/09.

Analýza bola vypracovaná na podklade informácií Štatistického úradu SR, Národnej banky Slovenska, Ministerstva financií SR a Zbierky zákonov SR.

1. Celkový hospodársky vývoj

V roku 2008 sa zavŕšila prvá a začala sa druhá polovica obdobia, v ktorom vládne súčasná koalícia. Vďaka trvalej podpore vlády väčšinou obyvateľstva (zistovanej v prieskumoch verejnej mienky), v dôsledku prevahy, ktorú má jej najsilnejšia politická strana voči dvom menším stranám, ale aj pre slabosť politickej opozície prežívalo Slovensko v roku 2008 obdobie politickej stability. Jej narúšanie spôsobovalo najmä netransparentné a klientelistické využívanie verejných financií a eurofondov.

Udržanie politickej stability bolo v roku 2008 skombinované so zachovaním kontinuity v pôsobení hospodárskopolitického rámca na reálnu ekonomiku. V pozitívnej polohe sa táto kontinuita prejavila nielen v udržaní makroekonomickej stability (pozri graf 1), ale aj v zachovaní vcelku vyhovujúceho podnikateľského prostredia (vygenerovaného počas dvoch predchádzajúcich vládnych období), o ktorom svedčí priaznivý vývoj indexu ekonomickej slobody (Morvay a Morvayová, 2009). V negatívnej polohe sa kontinuita hospodárskej politiky súčasnej a predchádzajúcich vlád prejavila najmä v nedostatočnej podpore vytvárania predpokladov znalostnej ekonomiky.

Súčasná vláda deklaruje snahu o posilnenie sociálneho rozmeru trhového hospodárstva, ktorý je zakotvený v Ústave SR. Opatrenia, ktoré boli v tomto smere urobené v roku 2008, však neprinášajú výraznejšie zmeny do rozdeľovania ani cez štruktúru verejných financií, ani cez štruktúru príjmov domácností (pozri napr. údaje v posledných dvoch riadkoch tab. 1 o podiele sociálnych dávok zo spotreby domácností a údaje o podiele výdavkov verejných financií na sociálnu ochranu).

V hospodárskej politike vlády sa prejavujú sklony k štátnemu intervencionizmu. Treba však dodať, že tieto sklony, aj vďaka vplyvu, ktorý má na hospodársku politiku SR Európska únia, zostávajú zväčša vo verbálne-deklaratívnej podobe. Ich vplyv na zhoršenie trhového prostredia doteraz zostáva slabý.

Hlavné charakteristiky vývoja slovenského hospodárstva v roku 2008 sú v rámci strednodobých časových radov obsiahnuté v tabuľke 1.

Vypovedajú o tom, že po prekonaní útlmu v rokoch 1999 až 2001 sa slovenská ekonomika dostala do pomerne dlhej – až do jesene 2008 trvajúcej fázy oživenia a boomu s nadpriemerne vysokými tempami hospodárskeho rastu. Vďaka tomu v roku 2008 výkonnosť (meraná vytvoreným HDP) prevýšila úroveň dosiahnutú v roku 1989 asi o dve tretiny, index priemyselnej produkcie za uvedené obdobie presiahol hodnotu 140 bodov, celková zamestnanosť na jeho konci dosiahla východiskovú úroveň roka 1989 a reálne mzdy ju presiahli o vyše 10 %.

Tabuľka 1
Sociálno-ekonomický vývoj SR v rokoch 1998 – 2008

	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2005	2006	2007	2008
Index HDP, predchádzajúci rok = 100 ¹	104.4	100.0	101.4	103.4	104.8	105.2	106.5	108.5	110.4	106.4
Index produktivity práce, predchádzajúci rok = 100 ²	104.9	102.6	103.4	102.8	104.7	105.4	105.1	106.1	108.1	103.5
Index integrálnej produktivity faktorov, predchádzajúci rok = 100 ³	94.5	94.9	97.1	97.0	99.6	101.0	100.9	102.0	104.6	100.3
Rentabilita nákladov v nef. org. v %	0.4	1.4	2.7	4.5	4.5	7.0	7.1	7.7	7.6	6.2
Miera inflácie v % ⁴	6.7	10.4	12.2	7.2	3.5	7.5	2.8	4.3	1.9	3.9
φ úroková miera z úverov v % ⁵	19.4	16.9	11.8	9.3	9.1	7.9	6.0	7.4	7.5	7.3 ⁷
Saldo verejných financií/HDP v %	-3.7	-7.0	-12.3	-6.0	-5.7	-3.3	-2.8	-3.4	-1.9	-2.2
Podiel spotreby verejnej správy z HDP v %	22.3	20.2	20.2	20.7	20.5	19.3	18.5	19.2	17.3	17.6
Ročný Δ produktivity ² – ročný Δ reálnych miezd v NH, v p. b.	2.2	5.7	8.3	1.8	-1.1	2.9	-1.2	2.8	3.8	0.2
Výmenný kurz EUR/SKK ⁸	.	44.12	42.59	43.31	42.70	40.05	38.59	37.25	33.78	31.29
Čistý vývoz tovarov a služieb/HDP v % ¹	-9.7	-2.8	-2.5	-7.3	-6.5	-1.5	-3.4	-1.0	4.0	2.9
Medziročný index zamestnanosti, VZPS ⁶	99.7	97.0	98.6	101.1	100.2	100.3	102.1	103.8	102.4	103.2
Medziročný index zamestnanosti, ESNÚ 95	99.5	97.5	98.0	100.6	100.1	99.8	101.4	102.3	102.1	102.8
φ miera nezamestnanosti v % ⁶	12.5	16.2	18.6	19.2	18.5	18.1	16.2	13.3	11.0	9.6
Ročná zmena reálnych miezd v %	2.7	-3.1	-4.9	1.0	5.8	2.5	6.3	3.3	4.3	3.3
Index reálnych miezd v NH 1989 = 100	93.6	91.0	86.9	87.8	92.8	93.6	99.5	102.8	107.2	110.7
Index reálnej spotreby domácností/obyv. 1989 = 100	99.5	102.1	101.1	106.4	112.3	115.4	122.1	129.8	138.8	147.3
Podiel sociálnych dávok zo spotreby domácností v %	22.8	23.3	22.5	21.3	21.2	20.2	19.6	19.4	22.2	22.0
Podiel výdavkov na soc. ochranu z HDP v % ⁹	14.5	14.9	14.2	14.6	14.9	12.1	13.2	12.4	10.2	.

¹ V stálych cenách roku 2000. ² Podľa HDP v s. c. na 1 pracovníka. ³ Predbežné výsledky prepočtov podľa pripravovanej štúdie M. Lábaja. ⁴ Podľa harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien (HICP). ⁵ Z úverov čerpaných z obchodných bánk v priemere za rok. ⁶ Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). ⁷ Za január až november. ⁸ V priemere za rok. ⁹ Výdavky z verejných financií. Podľa Eurostatu.

Okrem uvedených kvantitatívnych zmien sa počas dvoch uplynulých dekád udiali v slovenskom hospodárstve aj pozitívne kvalitatívne posuny. V štruktúre tvorby a použitia HDP sa značne zväčšil podiel služieb. Zvýšil sa podiel pridanej hodnoty v priemyselnej produkcii a vyriešil sa problém jej obchodovateľnosti na domácom i zahraničných trhoch. Obnova východiskového stavu zamestnanosti sa dosiahla pri odstránení rozsiahlej skrytej nezamestnanosti. Vyššie reálne mzdy sa môžu uplatniť na plne saturovanom domácom trhu a podľa výhodného výmenného

kurzu aj v zahraničí. Slovenské hospodárstvo má teda (v rozhodujúcich parametroch) v roku 2008 v porovnaní s rokom 1989 nielen väčší rozsah, ale aj vyššiu kvalitu.

Vďaka priaznivým výsledkom sa v roku 2008 zvyšovali ratingové hodnotenia Slovenska² a Svetová banka dokonca zaradila Slovensko medzi bohaté krajiny. Skôr by sa však malo povedať, že Slovensko sa v roku 2008 dostalo iba na pozíciu najchudobnejšej spomedzi bohatých krajín.

Údaje tabuľky 1 vytvárajú dojem, že zmena, ktorá vo vývoji slovenského hospodárstva nastala v roku 2008, spočíva len v zmiernení vysokých temp hospodárskeho rastu dosahovaných v predchádzajúcom období. V skutočnosti však v roku 2008 dochádza v dôsledku nastupujúcej hospodárskej krízy k úplnému zvratu vývinových trendov. Jeho slabý vplyv na celoročné výsledky súvisí s tým, že kríza prišla na Slovensko až v poslednom štvrtroku.

Povšimnutiahodnou črtou hospodárskeho vývoja v roku 2008 bolo rýchle zhodnocovanie výmenného kurzu SKK. Okrem jeho pozitívnych účinkov najmä pre importérov a na zahraničnú kúpyschopnosť obyvateľstva sa poukazuje aj na jeho negatívne dôsledky, najmä pokiaľ ide o zníženie konkurenčnej schopnosti Slovenska v dôsledku zhoršenia pozície vývozcov a zvýšenie medzinárodne porovnateľných mzdových nákladov.

Obavy zo zníženia exportných výnosov sú zaiste odôvodnené; treba však vidieť, že podstatnú časť exportu produkujú u nás zahraničné firmy, ktoré sa koncom roka 2008 dostali do ťažkostí kvôli hospodárskej kríze, a nie v dôsledku posilneného kurzu koruny.

Je faktom, že posilnenie menového kurzu v súčinnosti s rýchlym rastom miezd v roku 2008 zvýšilo medzinárodne porovnateľné mzdové náklady v slovenskom hospodárstve tak, ako sa to uvádza v tabuľke 2.

T a b u ľ k a 2

Porovnanie jednotkových pracovných nákladov dosiahnutých v krajinách strednej a východnej Európy (v PKS, Rakúsko = 100)

Krajina	Poradie	2007	2008	Krajina	Poradie	2007	2008
Bulharsko	1.	23.5	26.9	ČR	8.	43.7	49.2
Macedónsko	2.	39.3	39.6	Lotyšsko	9.	43.3	51.2
Ukrajina	3.	36.2	40.3	Srbsko	10.	48.6	53.0
SR	4.	37.1	40.5	Poľsko	11.	48.4	53.5
Litva	5.	37.0	42.9	Estónsko	12.	49.2	54.5
Maďarsko	6.	42.3	42.9	Slovinsko	13.	64.1	64.0
Rumunsko	7.	48.9	48.7	Chorvátsko	14.	63.8	64.1

Prameň: Podľa Gligorov, Hunya, Pöschl et al. (2009).

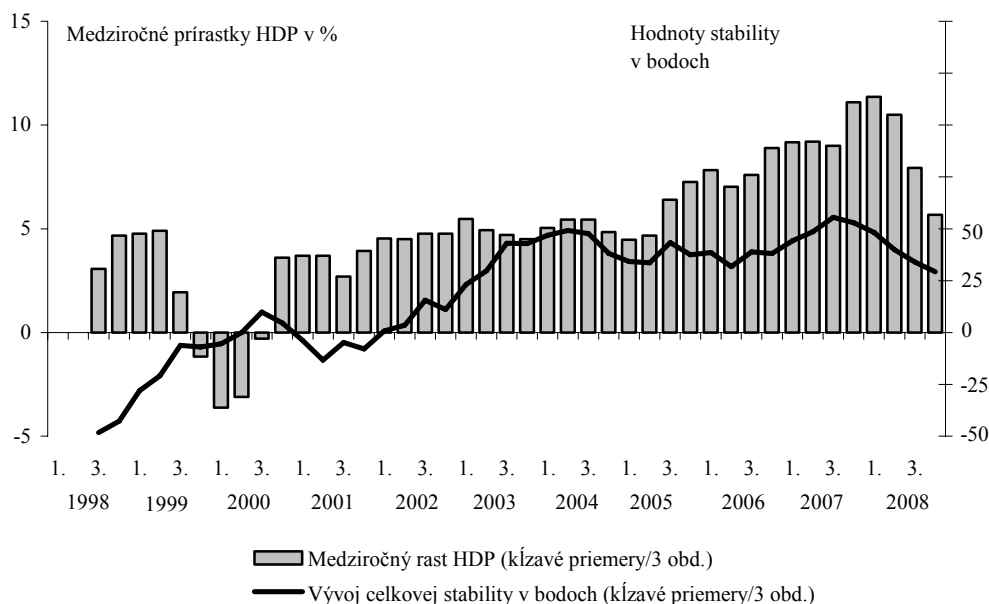
² Súhrnný rating hospodárstva SR zvýšili v roku 2008 agentúry Standard & Poor, Moody's aj Fitch. Standard & Poor aj Moody's síce po krátkom čase rating dlhodobých záväzkov SR (najmä vzhľadom na nástup hospodárskej krízy) znížili, Moody's však v marci 2009 konštatovala, že rating Slovenska je vzhľadom na jeho členstvo v eurozóne a dobrý stav jeho finančného sektora „pevne ukotvený“ (HN on line, 2009).

Napriek spojenému vplyvu zhodnocovania SKK a rastu miezd zostala aj po roku 2008 úroveň jednotkových pracovných nákladov na Slovensku jednou z najnižších v celom regióne stredovýchodnej Európy.

Graf 1 znázorňuje, že v súlade s vývojom HDP sa počas roka 2008 znižovala aj úroveň celkovej makroekonomickej stability. K poklesu jej hodnôt prispievalo zhoršovanie vonkajšej rovnováhy, narastanie miery inflácie (na hodnotu dosahovanú posledný raz v roku 2001). Proti jej poklesu pôsobila úsporná – aj s prípravami na prijatie eura spojená fiškálna politika, vďaka ktorej v roku 2008 podiel verejnej spotreby z HDP dosiahol v SR druhú historicky najnižšiu úroveň (pozri tab. 1). Vcelku vzaté, hodnoty makroekonomickej stability sa však aj v roku 2008 pohybovali na uspokojivej úrovni nad strednodobým priemerom.

G r a f 1

Porovnanie vývoja výkonnosti (HDP) a makroekonomickej stability v bodoch (kľzavé priemery/3 obdobia)

Poznámka: Trend celkovej stability sumarizuje vývoj týchto jej čiastkových prvkov (ukazovateľov): medziročná miera jadrovej inflácie, úroková miera z čerpaných úverov, pomer salda verejných financií kombinovaného so štvrtročnými hodnotami podielu verejnej spotreby z HDP, pomer čistého vývozu k HDP a rozdiel medzi prírastkom produktivity práce a prírastkom reálnych miezd. Pre každý čiastkový ukazovateľ zvlášť sa jeho hodnoty zistené v príslušnom období vyjadria v bodoch (v rozpätí od +100 do -100 bodov) podľa ich pomeru k polovici rozpätia medzi maximálnou a minimálnou hodnotou príslušného ukazovateľa v celom časovom rade. Priemer zo súčtu bodov dosiahnutých v jednotlivých obdobiach čiastkovými ukazovateľmi sa považuje za hodnotu celkovej stability.

Aj hospodárska kríza, ktorá sa v roku 2001 zakliesnila do ekonomiky USA a v rokoch 2002 a 2003 sa preniesla do väčšiny krajín Európskej únie, sa na Slovensku prejavila v IES aj v tempách rastu len v akomsi náznaku ich poklesu na prelome rokov 2001 a 2002. Na záverečnej časti časovej osi grafu 2 je už však vývoj očakávaní a s ním rezonujúci vývoj HDP výrazne podriadený krízovému vývoju vo svetovom hospodárstve; HDP sa tu znižuje v závese, resp. s istým malým časovým posunom nielen za zmenami IES, ale aj za prudkým poklesom exportu, ktorý je vyvolaný krízou svetového hospodárstva. Na tomto základe možno (síce s trpkou príchuťou) vysloviť aj jednu dobrú správu. Časovo koordinovaný priebeh krízy v zahraničí a v SR svedčí o tom, že slovenské hospodárstvo je už pevne integrované do európskej a cez ňu aj do svetovej ekonomiky. Možno preto predpokladať, že opätovné zlepšenie klímy vo vonkajšom prostredí pomôže vyviesť aj slovenské hospodárstvo z krízy do oživenia.

2. Vývoj produkcie

Hektické zmeny v globálnej ekonomike ovplyvnili vývoj produkcie SR v roku 2008 veľmi diferencovane, a to tak z hľadiska jej vývoja počas roka, ako aj z hľadiska ich vplyvu na jednotlivé odvetvia. Celoročné výsledky síce preukazujú spomalenie hospodárskeho rastu oproti roku 2007, ale jeho dosiahnutá úroveň (6,4 %) zostala na pomerne solídnej úrovni. Výsledky za jednotlivé štvrťroky však naznačujú už od 2. štvrťroka kontinuálny pokles tempa rastu.

T a b u ľ k a 3

Vývoj tvorby HDP v rokoch 2005 – 2008

	2005	2006	2007	2008	2008			
	rok	rok	rok	rok	1. Q	2. Q	3. Q	4. Q
Medziročné zmeny v %								
HDP	6.5	8.5	10.4	6.4	9.3	7.9	6.6	2.5
Hrubá pridaná hodnota	5.7	10.1	10.4	7.2	10.2	8.6	6.9	3.6
v tom:								
pôdohospodárstvo, rybolov	2.9	11.8	9.2	6.6	6.4	-2.9	6.0	13.9
priemysel spolu	7.9	17.2	13.0	-3.7	11.4	6.9	-9.3	-20.2
z toho: sprac. priemysel	12.3	13.5	19.5	-1.0	15.1	12.4	-8.3	-18.1
stavebníctvo	20.9	20.4	7.8	14.0	7.3	6.6	8.7	29.3
obchod	7.8	3.6	15.7	11.1	10.1	11.1	3.9	20.0
hotely, reštaurácie	9.9	0.5	1.5	40.4	38.6	36.1	66.6	14.5
doprava, skladovanie	0.3	-6.3	13.5	25.5	24.9	14.7	44.8	17.1
finančné sprostredkovanie	9.0	7.1	-7.9	1.0	-8.0	-2.4	-6.5	21.8
nehnutelnosti, prenájom								
a obchodné činnosti	-2.8	18.9	8.0	13.2	9.6	9.9	23.6	8.9
verejné a soc. služby	3.8	2.3	8.2	6.7	6.3	8.0	7.8	4.8
Čisté dane z produktov	13.3	-4.6	10.7	-0.6	-0.1	1.7	3.7	-6.3

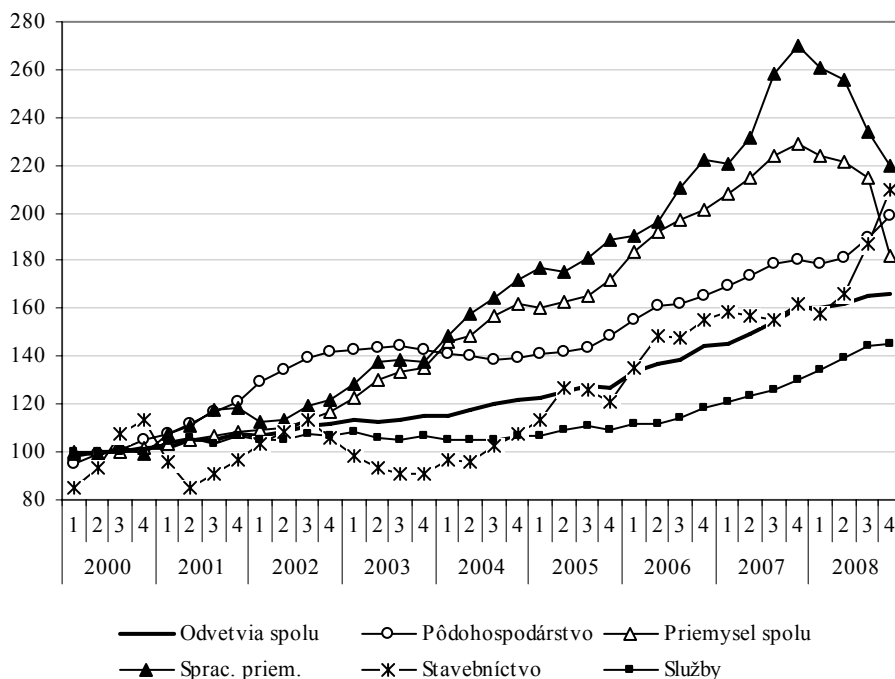
Prameň: Podľa revidovaných údajov ŠÚ SR; zo stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000. Tempá rastu v odvetviach sa podľa týchto údajov za predošlé roky výrazne zmenili.

Pokles zahraničného dopytu postihol najmä vývoj pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle, jej rast sa oproti roku 2007 v ročnom priemere znížil o 20,5 percentných bodov (p. b.), v celom priemysle o 16,7 p. b. V ostatných odvetviach sa tempo rastu zvýšilo, s výnimkou obchodu a verejných služieb s nižším tempom rastu ako v roku 2007 (pozri tab. 3).

Hĺbkou doterajších účinkov hospodárskej krízy na slovenský priemysel plasticky znázorňuje graf 3. Podľa daných informácií sa tvorba pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle vo 4. štvrtroku 2008 dostala na úroveň dosiahnutú na prelome rokov 2006/2007 a v priemysle dokonca na úroveň začiatkom roka 2006 (vývoj jeho pridanej hodnoty oproti spracovateľskému priemyslu ovplyvňuje aj pokles v odvetví výroba a rozvod plynu, elektriny a vody). V ostatných odvetviach sa účinky hospodárskej krízy do konca roku 2008 neprejavili, možno však predpokladať, že následne sa účinky poklesu v priemysle prejavia aj ďalších odvetviach.

Graf 3

Vývoj pridanej hodnoty v ekonomike Slovenska a v jej segmentoch (index 2000 = 100)¹

¹ Na základe stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000; údaje sezónne upravené a upravené o vplyv počtu pracovných dní.

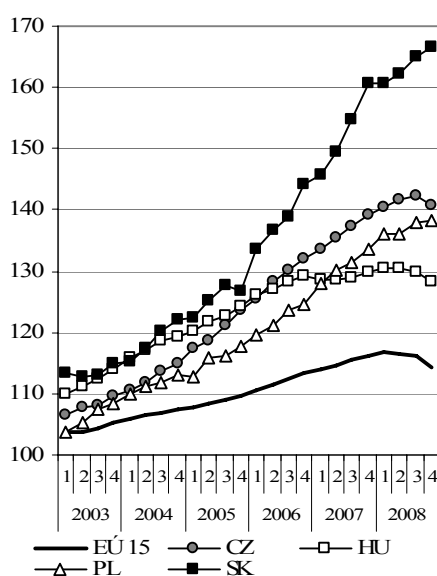
Prameň: Databáza Eurostatu.

V porovnaní so štátmi EÚ 15 a s vybranými susednými štátmi rástla celková pridaná hodnota na Slovensku v rokoch 2003 – 2008, ako vidieť v grafe 4a, podstatne rýchlejšie ako v sledovaných štátoch a do konca roku 2008 si Slovensko dokázalo udržať relatívne (oproti roku 2000) dobrú pozíciu.

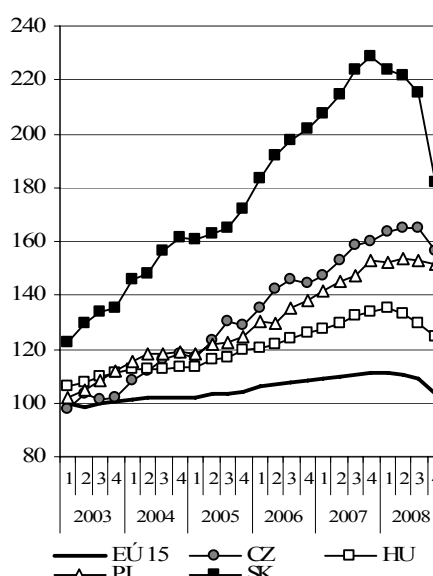
Graf 4

Medzinárodné porovnanie vývoja pridanej hodnoty (index 2000 = 100) ¹

Graf 4a: Odvetvia spolu

Graf 4b: Priemysel

¹ Údaje za 1. štvrťrok 2003 až 4. štvrťrok 2008. Na základe stálych cien vypočítaných reťazením objemov s použitím referenčného roka 2000; údaje sezónne upravené a upravené o vplyv počtu pracovných dní.

Prameň: Databáza Eurostatu.

Komplikovanejší je vývoj pridanej hodnoty v priemysle, ktorá rástla od 1. štvrťroka 2003 bez prerušenia do konca roku 2007 (s výnimkou jedného výkyvu v roku 2005); v roku 2008 sa dlhodobý rastový trend prerušil a v priebehu roka 2008 poklesol index rastu z 228,6 % vo 4. štvrťroku 2007 (oproti roku 2000) na 182,3 % vo 4. štvrťroku 2008, t. j. o 46,3 p. b. V EÚ 15, ako aj v ostatných sledovaných ekonomikách sa toto zníženie oproti najvyššej dosiahnutej hodnote pohybovalo medzi 10,1 p. b. v Maďarsku po 2,4 p. b. v Poľsku. Napriek tomu si Slovensko, ako vidieť v grafe 5b, svoj náskok aj v tomto odvetví zatiaľ zachovalo.

Vývoj v roku 2008 viedol oproti roku 2007 k oslabeniu pozície priemyslu v štruktúre pridanej hodnoty o 3,2 p. b. a k posilneniu pozície stavebníctva a sektora služieb.

Index priemyselnej produkcie (IPP) sa v roku 2008 oproti roku 2007 zvýšil len o 2,0 %; z toho v spracovateľskom priemysle o 2,5 %; vo výrobe a rozvoде elektriny, plynu a vody o 2,1%; v ťažbe nerastných surovín poklesol takmer o 20,0 %. Vo 4. štvrtroku 2008 v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka sa IPP znížil – v celom priemysle o 7,6 %; v spracovateľskom priemysle až o 8,5 %.

Dlhodobejší vývoj IPP podľa jednotlivých odvetví so základom k rovnakému obdobiu 2005 umožňuje posúdiť rozsah a diferencovaný vplyv hospodárskej krízy na vývoj produkcie v odvetviach spracovateľského priemyslu a zaradiť ich zhruba do 5 skupín:

- odvetvia s IPP hlboko pod úrovňou roka 2005, pričom na úrovni roka 2005 alebo pod ňou stagnovali po celé sledované obdobie (výroba potravín, nápojov a tabaku, výroba chemických produktov, ostatná výroba);

- odvetvia, ktorých IPP sa v sledovanom období zvyšoval, ale pod vplyvom klesajúceho dopytu sa dostal v súčasnom období výrazne pod úroveň roka 2005 (výroba výrobkov z gumy a plastu a ostatných nekovových výrobkov, výroba kovov a kovových konštrukcií);

- odvetvia, ktorých IPP sa aj v súčasnom období drží mierne pod alebo nad úrovňou roka 2005 (výroba drevených a papierových výrobkov, tlač, výroba koksu a rafinovaných ropných produktov, výroba elektrických zariadení);

- odvetvia, ktorých IPP aj v súčasnosti dosahuje o 15 – 30 % vyššiu úroveň ako v roku 2005 (výroba farmaceutických výrobkov a prípravkov, výroba textilu, odevov a kožených výrobkov, výroba strojov a zariadení i. n.);

- odvetvia z dlhodobého hľadiska najúspešnejšie v raste produkcie, ktoré si v súčasnom období dokázali udržať IPP na úrovni výrazne vyššej ako v roku 2005 (výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov s takmer neprerušeným rastom IPP a výroba dopravných prostriedkov, ktorej IPP však od 2. štvrtroku 2008 výrazne poklesol).

Mierne zvýšenie produkcie priemyslu sprevádzal v roku 2008 priemerný rast počtu zamestnancov o 1,4 % a rast produktivity práce (na báze IPP) o 0,6 %, z toho v spracovateľskom priemysle pri raste počtu zamestnancov o 2,0 % a produktivity práce o 0,5 %.

Vývoj zamestnanosti v priemysle sa však v poslednom období zďaleka nevyvíjal tak, ako naznačujú priemerné výsledky za rok 2008. Od marca 2008, keď sa dosiahla najvyššia zamestnanosť v priemysle od roka 2000, a to takmer 600 tis. osôb, sa zamestnanosť do marca 2009 znížila o takmer 80 tis. osôb, z toho v spracovateľskom priemysle o 77 tis. osôb. Relatívne najviac poklesla zamestnanosť vo výrobe textilu, odevov, kože a kožených výrobkov, vo výrobe drevených a papierových výrobkov a tlače, vo výrobe elektrických zariadení a v ostatnej

výrobe. Absolútne najviac zamestnancov ubudlo vo výrobe kovov a kovových konštrukcií (takmer 17 tis. osôb).

Tržby za vlastné výkony a tovar sa v priemysle v roku 2008 priemerne zvýšili o 3,6 %; v spracovateľskom priemysle o 3,0 %. Výrazný pokles tržieb sa v priemysle prejavil najmä koncom roka 2008 a začiatkom roka 2009. Rozsah poklesu možno zistiť porovnaním trojmesačnej hodnoty tržieb (v eur, v b. c.) za január až marec 2009 s rovnakým obdobím predchádzajúceho roka. V porovnávaných obdobiach sa tržby v priemysle znížili z 18,8 mld eur na 14,4 mld eur a v spracovateľskom priemysle z 15,3 mld eur na 10,8 mld eur. Na poklese sa 67 % podieľali tržby za predaj v zahraničí.

Zahraničný obchod s priemyselne spracovanými tovarmi sa v roku 2008 výrazne spomalil – vývoz na 4,9 % a dovoz na 2,8 %. Viac-menej zhodný vývoj vývozu a dovozu spôsobil, že prebytok obchodnej bilancie s týmito tovarmi sa nielen zachoval, ale dokonca aj zvýšil. Celkový prehľad poskytuje tabuľka 4.

Zahraničný obchod spracovateľského priemyslu (SP) sa v jednotlivých štvrtrokoch 2008, aj v jednotlivých odvetviach, vyvíjal veľmi diferencovane. Zatiaľ čo v 1. a 2. štvrtroku vývoz pomerne rýchlo rástol (14,5 % resp. 12,1 %), v 3. štvrtroku sa tempo jeho rastu spomalilo na 6,6 % a v poslednom štvrtroku kleslo na -11,4 %. Vývoj v jednotlivých odvetviach v zásade, okrem niektorých výnimiek, prebiehal obdobne.

T a b u ľ k a 4

Vývoj zahraničného obchodu spracovateľského priemyslu v roku 2008

	Vývoz, mld Sk		Dovoz, mld Sk		Bilancia, mld Sk	
	2008	+/- ¹	2008	+/- ¹	2008	+/- ¹
Priemyselná výroba spolu	1 462.3	67.7	1 305.6	36.2	156.7	31.5
v tom:						
výroba potravín	43.1	1.9	68.2	4.3	-25.1	-2.4
textilná a odevná výroba	34.7	-1.6	41.4	-2.9	-6.8	1.3
spracúvanie kože	22.2	1.7	17.0	0.9	5.2	0.8
spracúvanie dreva	19.0	-0.9	12.4	-0.7	6.6	-0.2
výroba celulózy a papiera	40.8	-0.2	28.3	-0.1	12.5	-0.1
výroba koksu a ropných produktov	72.2	7.0	35.3	4.9	37.0	2.1
výroba chemických výrobkov	68.3	-0.2	121.1	4.5	-52.9	-4.7
výrobky z gumy a plastov	54.2	1.2	63.0	0.0	-8.8	1.2
výroba nekovových výrobkov	23.6	0.7	23.4	1.5	0.3	-0.8
výroba kovových výrobkov	225.1	12.8	170.2	9.5	54.9	3.3
výroba strojov a zariadení i. n.	118.9	3.1	123.8	1.0	-4.9	2.1
vyr. elektr. a optických zariadení	354.4	49.5	340.8	19.1	13.6	30.4
výroba dopravných prostriedkov	352.1	-8.8	230.9	-8.2	121.2	-0.7
výroba i. n.	33.7	1.6	29.7	2.5	4.0	-0.8
<i>Na doplnenie:</i>						
Ťažba nerastných surovín	7.4	1.5	177.7	34.0	-170.3	-32.5
Ostatné položky zahr. obchodu	22.8	2.6	30.7	1.8	-7.9	0.8
Zahraničný obchod spolu	1 492.6	71.8	1 514.1	71.9	-21.5	-0.1

¹ Zmena oproti roku 2007.

Prameň: Vlastné prepočty na základe štatistiky zahraničného obchodu ŠÚ SR.

Celoročný rast vývozu, vrátane 4. štvrťroku, si zachovalo iba odvetvie výroby elektrických a optických zariadení, ktoré v roku 2008 dosiahlo najvyšší podiel na vývoze spracovateľského priemyslu (24,2 %) a stalo sa prvýkrát aj čistým vývozcom (podieľalo sa až 73 % na prírastku vývozu spracovateľského priemyslu v roku 2008 oproti roku 2007 a prispelo 96 % k zlepšeniu jeho obchodnej bilancie). Vývoz dopravných prostriedkov celoročne poklesol o 2,4 %, vo 4. štvrťroku však až o –31 %. Napriek tomu si odvetvie zatiaľ zachovalo vysoký (24,1 %) podiel na vývoze spracovateľského priemyslu a zostalo aj jeho najväčším čistým vývozcom. Vývoz vo výrobe kovov a kovových konštrukcií, ktoré je stále tretím najväčším vývozcom (15,4 % podiel) a druhým najväčším čistým vývozcom, celoročne vzrástol o 6 % (vo 4. štvrťroku však poklesol o 16,3 %).

Na základe analýzy posledného vývoja produkcie, ako aj zahraničného obchodu v sektore spracovateľského priemyslu možno konštatovať, že zmeny v jeho vývoji boli výrazne ovplyvnené niekoľkými odvetviami (výroba automobilov, výroba elektrických zariadení, výroba kovov a kovových výrobkov), kým väčšina priemyselných odvetví bola z hľadiska týchto zmien málo významná. Na zvýšenie stability nielen spracovateľského priemyslu, ale aj celej slovenskej ekonomiky a zníženie jej citlivosti voči výkyvom najmä vo vonkajšom dopyte bude preto potrebné v stredne- aj dlhodobom horizonte venovať pozornosť rovnomernejšiemu rozvoju priemyselných odvetví a diverzifikácii ich produkcie.

Tržby v *poľnohospodárstve* boli v roku 2008 v porovnaní s rokom 2007 celkovo nižšie o 5,8 %, z toho za predaj rastlinných produktov o 3,7 % a za živočíšne produkty o 6,6 %. V rastlinnej výrobe boli v roku 2008 veľmi priaznivé podmienky na dosiahnutie vyšších tržieb poľnohospodárskych firiem, a to na základe podstatného zvýšenia úrody väčšiny hlavných druhov plodín (obilniny takmer o polovicu, olejninu o vyše tretinu), ako aj ich zvýšeného predaja; pokles tržieb za predaj rastlinných produktov zrejme spôsobil výrazný pokles cien rastlinných produktov v posledných piatich mesiacoch roka 2008. V živočíšnej výrobe pokles tržieb bol spojený s výrazným poklesom predaja najmä jatočných ošípaných (o 22,4 %) a jatočnej hydiny (o 7,9 %).

Stavebníctvo patrí medzi odvetvia, ktoré v roku 2008 neboli dotknuté krízovými javmi. Stavebná produkcia vzrástla o 12,1 % (z toho v tuzemsku o 11,3 % a v zahraničí o 34,1 %) a tržby za vlastné výkony a tovar o 16,4 %. Počet zamestnancov stavebných podnikov sa zvýšil o 9,1 %, produktivita práce vzrástla o 2,7 %. Prvé výsledky v roku 2009 však naznačujú obrat v úspešnom vývoji stavebníctva, keď tržby za vlastné výkony a tovar poklesli oproti rovnakému obdobiu 2008 o viac ako 20 %.

Základné informácie o vývoji tržieb za výkony a tovar *za vybrané odvetvia služieb* prevažne komerčného charakteru poskytuje tabuľka 5.

T a b u ľ k a 5

Vývoj tržieb za vlastné výkony a tovar vo vybraných odvetviach služieb

Odvetvie, OKEČ	Tržby za vlastné výkony a tovar (v mil. Sk b. c.)		Medziročný rast v % ¹		
	2007	2008	2007	2008	4.Q 2008
Predaj a údržba vozidiel (50)	222 202	227 664	24.2	1.4	-3.8
Veľkoobchod (51) *	821 910	933 314	5.9	13.6	7.1
Maloobchod (52)	456 475	504 424	5.5	6.8	3.3
Hotely a reštaurácie (55)	43 194	44 593	1.6	-1.7	-8.1
Doprava, skladovanie (60 – 63) *	167 186	186 667	6.4	11.7	4.0
Pošty a telekomunikácie (64) *	78 698	82 743	8.1	5.1	5.0
Nehnutelnosti, prenájom a obchodné činnosti spolu (70 – 72,74)	197 515	224 204	8.6	10.9	8.0
z toho:					
činnosti v oblasti nehnuteľností (70)	26 239	26 254	3.0	-2.2	-6.2
počítačové a súvisiace činnosti (72)	38 638	48 853	16.8	23.5	10.5
iné obchodné služby (74)	124 261	138 479	7.9	8.8	8.1
Ostatné spoločenské, sociálne a osobné služby (90, 92 ,93)	54 867	63 251	20.0	18.8	13.8
z toho:					
rekreačné, kultúrne a športové činnosti (92)	40 903	48 344	24.1	22.6	16.7

¹ Tempo rastu na báze stálych cien s výnimkou odvetví označených *.

Prameň: ŠÚ SR.

Ako vyplýva z prezentovaných informácií, ani v jednom z uvádzaných odvetví služieb sa tržby za vlastné výkony a tovar v roku 2008 oproti roku 2007 nominálne neznižili, ba v niektorých z nich sa podstatne zvýšili. Iba v niektorých službách sa rast tržieb spomalil (predaj a údržba vozidiel, vo 4. štvrtroku pokles), alebo sa zaznamenal pokles (hotely a reštaurácie a činnosti v oblasti nehnuteľností). Vývoj tržieb za vlastné výkony a tovar v prvých troch mesiacoch roka 2009 signalizuje, že účinky celkového poklesu dopytu sa presunuli aj do odvetví služieb.

Hospodársky výsledok korporácií sa v roku 2008 znížil o 60 mld Sk. Jeho vývoj negatívne ovplyvnili tak finančné korporácie (zhoršenie ich hospodárskeho výsledku o 37 mld Sk), ako aj nefinančné korporácie s poklesom zisku o 23 mld Sk. Celkový prehľad o zmenách v dosiahnutom hospodárskom výsledku korporácií v rokoch 2004 – 2008 poskytuje tabuľka 6.

Pokles zisku v nefinančných korporáciách ovplyvnil najmä spracovateľský priemysel (pokles o 24,6 mld Sk) a v rámci neho najmä výroba kovov a kovových výrobkov (pokles o 14,6 mld Sk). V rámci sektora služieb, ktorý ako celok vytvoril v roku 2008 zhruba rovnaký objem zisku ako v predchádzajúcom roku, sa zisk výrazne znížil v odvetví doprava, skladovanie, pošty a telekomunikácie (o 19 mld Sk), kým v obchode sa zvýšil o 16 mld Sk. Vyšší zisk sa dosiahol aj v poľnohospodárstve a v stavebníctve.

T a b u ľ k a 6

Vývoj finančnej pozície korporácií v rokoch 2004 – 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
	Hospodársky výsledok (v mld Sk)				
Nefinančné a finančné korporácie spolu	180.0	249.5	268.4	328.0	268.3
Finančné korporácie	-12.3	28.7	-12.0	19.4	-17.5
Nefinančné korporácie	192.3	220.9	280.4	308.6	285.7
z toho:					
Poľnohospodárstvo	1.0	-0.3	1.3	0.3	3.9
Spracovateľský priemysel	70.0	73.1	91.4	95.5	71.0
Výroba a rozvod elektriny, plynu a vody	42.2	46.7	52.5	53.6	45.5
Stavebníctvo	10.2	12.3	14.4	15.4	20.4
Služby spolu	67.4	86.2	116.1	139.7	140.2
Nestratové a stratové nefinančné korporácie s 20 a viac zamestnancami	149.3	172.9	223.6	233.5	203.2
v tom: nestratové	173.0	204.1	252.8	305.3	253.7
stratové	-23.7	-31.2	-29.2	-71.8	-50.4
Nefinančné korporácie s menej ako 20 zamestnancami	43.0	48.0	56.8	75.1	82.5
	Rentabilita nákladov (v %)				
Nefinančné korporácie	7.0	7.1	7.7	7.6	6.2
z toho:					
Poľnohospodárstvo	1.6	-0.5	2.0	0.4	5.2
Spracovateľský priemysel	6.2	5.7	5.9	5.4	3.6
Výroba a rozvod elektriny, plynu a vody	19.8	20.0	18.0	18.9	13.3
Stavebníctvo	8.6	8.3	8.7	8.8	8.9
Služby spolu	5.6	6.3	7.4	8.0	7.0

Prameň: Vlastné prepočty na základe údajov ŠÚ SR.

Celkový hospodársky výsledok (HV) nefinančných korporácií v roku 2008 v porovnaní s rokom 2007 negatívne ovplyvnil najmä pokles zisku nestratových korporácií (o 52 mld Sk), kým pokles straty v stratových korporáciách, ako aj rast HV v malých firmách naň pôsobili pozitívne

Pokles zisku negatívne ovplyvnil vývoj rentability nákladov (RN) nefinančných korporácií, ktorá v roku 2008, po viacerých rokoch postupného zvyšovania, poklesla na 6,2 %, čo je len o niečo vyššia úroveň ako v roku 2003. Na mimoriadne nízku (3,6 %) úroveň sa dostala RN v spracovateľskom priemysle (taká nízka sa naposledy zaznamenala v roku 2000). Výrazne poklesla RN aj vo výrobe a rozvode elektriny, plynu a vody.

V štruktúre nefinančných korporácií stále zostáva zachovaná pomerne veľká skupina stratových podnikov. V roku 2008 ich podiel na počte nefinančných korporácií s 20 a viac zamestnancami tvoril 27,3 % – v roku 2007 až 31,9 %. Zníženie podielu stratových podnikov v roku 2008 bolo spôsobené zvýšením počtu nestratových nefinančných korporácií, kým počet stratových korporácií sa prakticky oproti roku 2007 nezmenil.

3. Vonkajšie ekonomické vzťahy

Platobná bilancia

Globálna finančná a hospodárska kríza sa v roku 2008 stihla prejavit' aj v platobnej bilancii, a to najmä na pomere schodku bežného účtu platobnej bilancie na HDP, ktorý sa po jeho postupnom znižovaní v rokoch 2006 a 2007 opäť zhoršil, keď dosiahol až 6,5 % HDP (tab. 7). Žiadna z položiek bežného účtu nedosiahla prebytok, dokonca ani bilancia služieb, ktorá vykazovala v predchádzajúcich rokoch kladné saldo. Deficit obchodnej bilancie sa síce v porovnaní s rokom 2007 takmer nezmenil, avšak negatívny vývoj zaznamenal najmä v poslednom kvartáli. Bilancia bežných transferov dosiahla jednoznačne najhorší výsledok za posledných päť rokov. Jedinou položkou bežného účtu, ktorá znamenala medziročné zlepšenie, bola bilancia výnosov.

T a b u ľ k a 7

Vývoj hlavných položiek platobnej bilancie SR v rokoch 2004 – 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Obchodná bilancia (mld Sk)	-49.6	-74.0	-75.3	-21.4	-21.5
Bilancia služieb (mld Sk)	8.6	9.9	22.5	13.1	-14.7
Bilancia výnosov (mld Sk)	-70.9	-62.5	-62.1	-79.4	-69.1
Bežné transfery (mld Sk)	5.5	0.5	-1.6	-11.1	-26.9
Bežný účet (mld Sk)	-106.4	-126.1	-116.5	-98.7	-132.2
Kapitálový a finančný účet (mld Sk)	159.3	186.9	32.4	185.7	179.1
Celková bilancia (mld Sk)	55.2	71.4	-78.1	96.0	-3.4
Bežný účet/HDP (%)	-7.8	-8.5	-7.0	-5.3	-6.5
Celková bilancia/HDP (%)	4.1	4.8	-4.7	5.2	-0.2
Miera pokrytia deficitu bežného účtu prebytkom kapitálového a finančného účtu	1.50	1.48	0.28	1.88	1.35

Prameň: NBS (2009); ŠÚ SR (2009); vlastné výpočty.

Na medziročnom zhoršení bilancie služieb sa podieľala najmä kategória iné služby spolu (predovšetkým nárast platieb za poskytované finančné a sprostredkovateľské služby, ako aj nižšie príjmy za služby v oblasti kultúry), v menšej miere osobná letecká doprava a služby cestovného ruchu, kde výdavky slovenských rezidentov rástli rýchlejšie než príjmy za poskytované služby.

K lepšiemu výsledku bilancie výnosov prispel pokles deficitu bilancie výnosov z investícií, najmä vplyvom výplaty nižších dividend priamym zahraničným investorom, ale aj nárast prebytku kompenzácií pracovníkov ako výsledok zvýšenia príjmov pracovníkov pracujúcich v zahraničí. Výrazné medziročné zhoršenie deficitu bežných transferov bolo zapríčinené predovšetkým vyšším rastom výdavkov než príjmov v bilancii súkromných transferov.

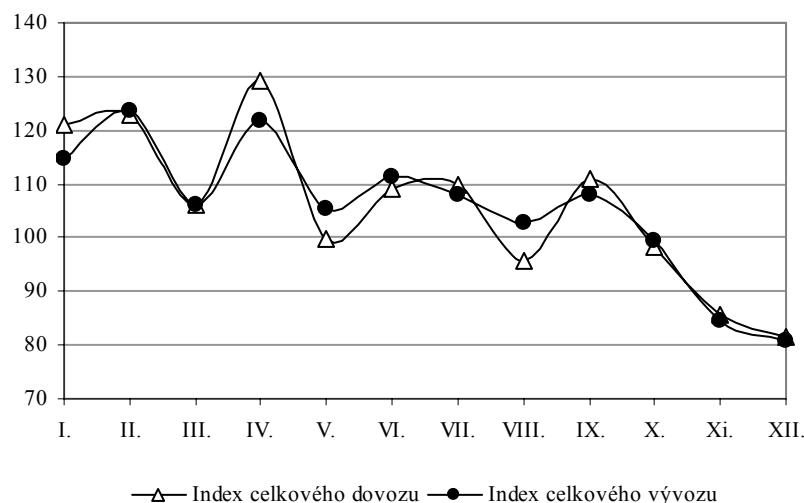
Zahraničný obchod

Globálna recesia postihla aj významných obchodných partnerov Slovenska, čo sa prejavilo najmä slabším zahraničným dopytom v automobilovom priemysle. V roku 2008 sa deficit obchodnej bilancie a jeho pomer k HDP v porovnaní s predchádzajúcim rokom takmer nezmenili. Zaznamenal sa však celkový medziročný prírastok vývozu len vo výške 5,1 % a celkový prírastok dovozu len 5 %, čo predstavuje výrazné spomalenie v porovnaní s minulými rokmi, keď sa dosahoval dvojciferný medziročný nárast. Výsledkom uvedeného vývoja pri raste HDP o 6,4 % bol pokles exportnej výkonnosti a dovoznej náročnosti, ako aj zníženie otvorenosti slovenskej ekonomiky voči zahraničiu.

K najvýraznejšiemu spomaleniu tak vývozu, ako aj dovozu došlo najmä v poslednom kvartáli, keď ich medziročná zmena prešla do záporných čísel (graf 5). Na strane dovozu bol v tomto období citeľný pokles cien ropy, na strane vývozu zase vývoj v spomínanom automobilovom priemysle, ktorý bol niekoľko rokov významným motorom slovenského hospodárskeho rastu. Ako negatívum sa ukazuje aj orientácia časti slovenského automobilového priemyslu (Volkswagen) na autá vyššej strednej triedy (VW Touareg, Audi Q7) vyvážané prevažne do USA, ktorých predaj vplyvom krízy utrpel ešte výraznejšie než predaj vozidiel nižších tried. V prípade, že by sa na Slovensku nevyrábali aj lacnejšie automobily (Peugeot, Kia), negatívne dopady by boli ešte závažnejšie.

Graf 5

Medziročné zmeny vývozu a dovozu v jednotlivých mesiacoch roka 2008

Prameň: ŠÚ SR (2009).

Z hľadiska komoditnej štruktúry za celý rok 2008 vzrástol v porovnaní s predchádzajúcim rokom najvýraznejšie vývoz strojov a dopravných zariadení, hoci tento prírastok bol omnoho nižší (3,3 p. b.) než v roku 2007 (13,6 p. b.), čo bolo najmä dôsledkom zníženia vývozu osobných automobilov. Na medziročnom prírastku dovozu sa podieľali hotové výrobky, a hlavne suroviny (2,9 p. b.), čo bolo spôsobené vyššou cenou ropy a zemného plynu v prvom polroku 2008. Na druhej strane skupina strojov a dopravných zariadení zaznamenala v porovnaní s predchádzajúcim rokom výrazné zníženie prírastku dovozu (zo 7,0 p. b. na -0,7 p. b.), a to vplyvom poklesu dovozu častí, súčastí a príslušenstva motorových vozidiel, najmä v poslednom štvrtroku.

Predpoklady ďalšieho vývoja zahraničného obchodu sú negatívne, čo sa potvrdilo začiatkom roka 2009, keď sa popri poklese dopytu obchodných partnerov Slovenska prejavila aj plynová kríza. Slovenské firmy môžu byť navyše pre plynovú krízu v zahraničí vnímané ako nespoľahliví dodávatelia, pretože dočasne neboli schopné vyrábať, a teda ani vyvážať svoju produkciu.

Z pohľadu vývozných aktivít je pre Slovensko určitým negatívom aj fakt, že národné meny susedných štátov sa v druhej polovici roka 2008 oslabovali, zatiaľ čo výmenný kurz slovenskej koruny k euru sa po určení konverzného pomeru v súvislosti s integráciou SR do eurozóny v uvedenom období stabilizoval. Prispelo to k zhoršovaniu konkurencieschopnosti slovenského exportu, avšak možno predpokladať, že len dočasne, keďže po doznení recesie sa meny susedných krajín zrejme začnú voči euru opäť posilňovať. V situácii, keď klesá globálny dopyt, význam cenovej konkurencieschopnosti sa znižuje a dôležitejšiu úlohu zohráva stabilita podnikateľského prostredia, ktorá konkurenčnú schopnosť Slovenska v porovnaní s Českom, Poľskom či Maďarskom zlepšuje. Navyše, členstvo štátu v eurozóne zabezpečuje dokonalú stabilitu výmenného kurzu, čo predstavuje v porovnaní s nečlenskými štátmi s volatílnymi výmennými kurzami konkurenčnú výhodu.

Z teritoriálneho hľadiska nedošlo v zahraničnom obchode Slovenska k významným zmenám. Podiel vývozu do krajín EÚ a dovozu z EÚ je stabilizovaný na úrovniach okolo 85 %, resp. vyše 65 % (v uvedenom poradí), pričom najvýznamnejším obchodným partnerom SR s podielom okolo 20 % zostáva naďalej Nemecko, nasledované Českou republikou s viac než 10 %-ným podielom na celkovom zahraničnom obchode. Táto obchodná previazanosť sa počas hospodárskej krízy prejavuje zhoršovaním niektorých ekonomických ukazovateľov SR s krátkym časovým odstupom po prepuknutí problémov v Nemecku a v ČR. Bez oživenia nemeckého hospodárstva nemožno očakávať ani výraznejšie zlepšenie vývoja slovenskej ekonomiky.

Zahraničný kapitál

Kapitálový a finančný účet platobnej bilancie dosiahol mierne nižší prebytok než v predchádzajúcom roku (tab. 8). Pokles zaznamenali najmä ostatné investície, čo bolo výsledkom vývoja v podnikovom a bankovom sektore. Znížili sa krátkodobé vklady nerezidentov v slovenských bankách a v podnikovom sektore došlo k odlevu prostriedkov v súvislosti so splácaním dovozných záväzkov. Naopak, ako kompenzácia nižšieho prílevu zdrojov v ostatných investíciách sa v bilancii portfóliových investícií dosiahol výrazný prebytok, a to v dôsledku poklesu záujmu slovenských rezidentov o majetkové a dlžobné zahraničné cenné papiere pri súčasnom zvýšení záujmu zahraničných investorov o emitované obligácie.

Tabuľka 8

Vývoj hlavných položiek kapitálového a finančného účtu platobnej bilancie SR v rokoch 2005 – 2008 (v mld Sk)

	2005	2006	2007	2008
<i>Priame investície</i>	70.7	112.9	71.2	67.4
SR v zahraničí	-4.6	-10.9	-9.5	-5.5
<i>z toho:</i>				
<i>majetková účasť v zahraničí</i>	-3.5	-9.5	-6.0	-4.7
<i>reinvestovaný zisk</i>	-1.0	-1.2	-1.2	-1.2
V SR	75.3	123.8	80.7	72.9
<i>z toho:</i>				
<i>majetková účasť v SR</i>	22.2	56.0	27.4	28.7
<i>reinvestovaný zisk</i>	27.1	25.0	24.5	18.0
<i>Portfóliové investície</i>	-30.2	48.2	-17.6	50.3
SR v zahraničí	-20.7	-5.7	-26.3	13.7
V SR	-9.5	53.9	8.6	36.7
<i>Ostatné dlhodobé investície</i>	-15.0	18.6	18.9	4.0
Aktíva	-9.8	5.3	-6.4	-13.7
Pasíva	-5.2	13.3	25.4	17.7
<i>Ostatné krátkodobé investície</i>	163.0	-141.3	100.4	36.8
Aktíva	-4.7	-38.4	-29.3	-2.6
Pasíva	167.7	-102.9	129.7	39.3
<i>Kapitálový a finančný účet</i>	186.9	32.4	185.7	179.1

Prameň: NBS (2009).

Podľa agentúry SARIO sa v priebehu posledných siedmich rokov zrealizovalo na Slovensku približne 300 investičných projektov, najviac z nich v rokoch 2006 a 2007. Z hľadiska domovskej krajiny investora prevažovali projekty z Nemecka, Južnej Kórey a z Rakúska. V roku 2008 zaznamenalo Slovensko nižší prílev priamych zahraničných investícií (PZI) ako v predchádzajúcom roku, čo sa prejavilo v objeme reinvestovaného zisku. Hlavným faktorom tohto vývoja bola globálna finančná kríza. Väčšina investičných projektov sa zrealizovala v priebehu prvého polroka, pričom zahraniční investori sa zamerali najmä na

automobilový a chemický priemysel. Z hľadiska výšky investícií viedol Bratislavský kraj a z hľadiska ich počtu Nitriansky a Banskobystrický kraj, kde bolo vytvorených aj najviac pracovných miest.

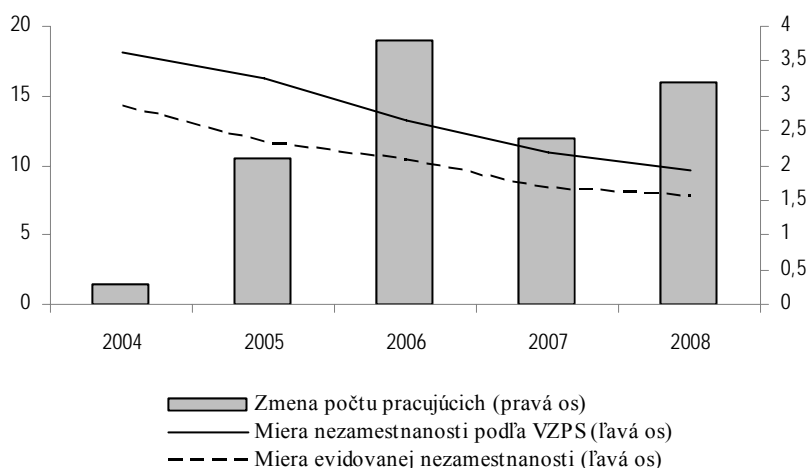
Vzhľadom na to, že aj počas krízy existujú potenciálni investori, ktorí majú voľné zdroje a sú ochotní investovať, ako aj vzhľadom na fakt, že príťažlivosť Slovenska ako cieľovej destinácie pre PZI sa s prijatím eura zvyšuje, v roku 2009 sa očakáva prílev ďalších investícií. Kurzy národných mien susedných krajín, ktoré sú pre Slovensko v oblasti PZI veľkými konkurentmi, totiž v posledných mesiacoch zaznamenali výrazné turbulencie, čo zvyšuje riziko vnímané potenciálnymi investormi. Slovensku by mohla zároveň pomôcť aj novela zákona o investičnej pomoci, ktorá s účinnosťou od 1. apríla 2009 mení pravidlá poskytovania investičnej pomoci, hoci len na prechodné obdobie – do 31. decembra 2010.

4. Vývoj na trhu práce

V ukazovateľoch trhu práce sa prichádzajúca recesia neprejavila tak výrazne ako v ukazovateľoch produkcie či výkonu ekonomiky. Nie je prítomný (s výnimkou tempa rastu miezd) nápadný zlom medzi „predkrízovým“ vývojom v 1. – 3. štvrtroku a vývojom v krízou poznačenom poslednom štvrtroku. Absencia tohto zlomu (dobře viditeľného na vývoji priemyselnej produkcie či HDP) v poslednom štvrtroku však neznamenala akúsi imunitu trhu práce voči vplyvom krízy. Išlo len o prejav časového nesúladu.

Graf 6

Základné parametre vývoja na trhu práce (v %)

Prameň: Databáza ŠÚ SR (2009).

V celom roku 2008 sa priaznivo vyvíjali indikátory zamestnanosti a nezamestnanosti (graf 6). Rast počtu pracovníkov bol mimoriadne silný aj napriek postupne slabnúcemu ekonomickému rastu. Je to pravdepodobne dôsledok dvoch faktorov:

- Reálny rast HDP bol niekoľko rokov po sebe (a ešte aj v prvých troch štvrtrokoch 2008) mimoriadne silný. Tým vznikol dopyt po dodatočných pracovných silách.

- Dopady recesie sa na trhu práce obvykle prejavajú s oneskorením. Vývoj zamestnanosti v roku 2008 bol skôr funkciou predchádzajúceho než aktuálneho alebo budúceho (očakávaného) ekonomického rastu.

Podobne ako v minulosti, aj v roku 2008 zohrala rolu expanzia počtu podnikateľov. V celkovom počte pracujúcich (rast 3,2 % podľa výberového zisťovania pracovných síl) rástol počet zamestnancov pomalšie (2,5 % v roku 2008), počet podnikateľov však priam expandoval (10,2 %). Pokračovala tak štruktúrna zmena v počte pracujúcich: narastal podiel podnikateľov pri poklese podielu zamestnancov. Predpokladáme, že je to dôsledok odvodovej politiky (absencia príjmovej neutrality odvodového systému) a celkovej regulácie trhu práce. Rast celkovej zamestnanosti podľa metodiky ESNÚ 95 bol miernejší, v roku 2008 dosahoval tempo 2,8 %, čo predstavuje zrýchlenie rastu zamestnanosti v porovnaní s predchádzajúcim rokom (2,1 %).

Podľa výberového zisťovania pracovných síl (ďalej VZPS) dosiahla miera nezamestnanosti v priemere hodnotu 9,6 %.³ Je to citeľný pokles v porovnaní s hodnotou 11,0 % z roku 2007. Vo vývoji miery nezamestnanosti podľa VZPS nie je prítomný odraz blížiacей sa recesie (aj v „problémovom“ štvrtom štvrtroku sa zaznamenal citeľný medziročný pokles miery nezamestnanosti). Prejav prichádzajúcej recesie je vidieť, ak použijeme údaje úradov práce o tzv. evidovanej nezamestnanosti (jej celoročná priemerná hodnota bola 7,7 % – o takmer dva percentuálne body pod hodnotou zistenou VZPS). Detailnejšie⁴ tak vidno zastavenie medziročného poklesu miery nezamestnanosti (graf 7). V prvej polovici roka bola miera evidovanej nezamestnanosti výrazne nižšia ako v rovnakých mesiacoch predchádzajúceho roka. Ale v novembri 2008 dosahovala tých istých 7,8 % ako v novembri 2007 a v decembri už hodnotou 8,4 % prekročila hodnotu z decembra 2007 (8,0 %).

Za pozitívny jav možno označiť, že takmer o 19 % klesol počet nezamestnaných, ktorí sú bez práce viac ako dva roky (podľa VZPS). Aj tak však táto kategória nezamestnaných (s počtom 135,8 tis. osôb v priemere za rok 2008) dosahovala

³ Pri počte nezamestnaných 257,5 tis. v priemere za rok 2008.

⁴ Spomínaná detailnosť vyplýva z toho, že evidovaná nezamestnanosť sa vykazuje mesačne, kým nezamestnanosť podľa VZPS len štvrťročne.

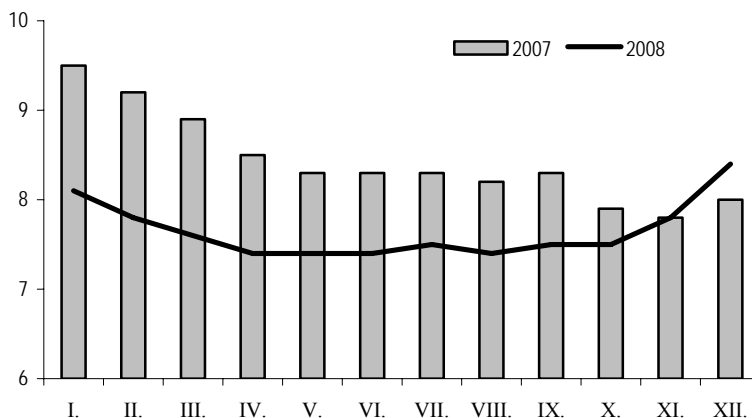
takmer 53 % z celkového počtu nezamestnaných a bola suverénne najväčšou kategóriou pri členení nezamestnaných podľa dĺžky trvania nezamestnanosti.

Inou kategóriou vyžadujúcou osobitnú pozornosť sú nezamestnaní, ktorí ešte nikdy nemali zamestnanie. Hoci početnosť tejto kategórie v roku 2008 klesla (podľa VZPS), jej podiel na celkovej nezamestnanosti mierne stúpol a presiahol 25 %. Problémom tejto významnej kategórie je, že títo nezamestnaní ešte nezískali prvé pracovné skúsenosti či návyky a predstavujú osobitný segment záujmu politiky trhu práce.

Až 64 % z celkového počtu nezamestnaných (opäť podľa VZPS) tvorili osoby so základným alebo s učňovským vzdelaním. V porovnaní s predchádzajúcimi rokmi sa znížila miera nezamestnanosti menej kvalifikovaných osôb: miera nezamestnanosti osôb so základným vzdelaním klesla na 39,3 % (najnižšia hodnota od roka 2000), miera nezamestnanosti osôb s učňovským vzdelaním klesla na 10,8 % (najnižšia hodnota od začiatku vykazovania podľa VZPS, t. j. od r. 1994). Z toho vidieť, že obdobie úspešného vývoja na trhu práce preukázateľne prinášalo úžitok aj skupinám osôb, ktoré sa ťažšie uplatňujú na trhu práce.

Graf 7

Miera evidovanej nezamestnanosti podľa mesiacov (v %)

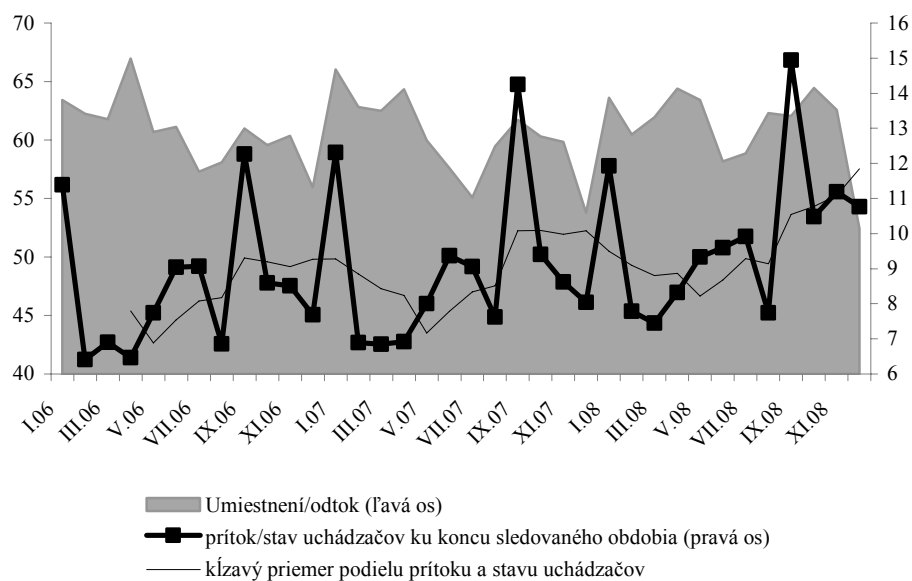
Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

Za priaznivý štrukturálny parameter trhu práce možno označiť mierne narastajúci podiel mesačného prítoku uchádzačov na ich celkovom počte (graf 8, tu sa vychádza z údajov o evidovanej nezamestnanosti). Postupne sa zvyšuje váha tých uchádzačov, ktorí sú v evidencii krátko (a súčasne klesá váha tých, ktorí sú evidovaní dlhšie obdobie). Zároveň však stagnuje podiel umiestnených na

celkovom počte vyradených z evidencie (podiel umiestnení/odtok v grafe 8). Znamená to, že stále je značný podiel uchádzačov, ktorí sú síce vyradení z evidencie, ale z iného titulu ako umiestnenia na trhu práce.

Graf 8

Vybrané pomerové ukazovatele toku uchádzačov o zamestnanie

Poznámky: Ide o ukazovatele odvodené z údajov o evidovanej nezamestnanosti. Odtok a prítok predstavujú prírastky a úbytky uchádzačov o zamestnanie v príslušnom mesiaci.

Prameň: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2009).

Oproti roku 2007 sa v prvých troch štvrtrokoch 2008 zvýšilo tempo rastu priemernej nominálnej mzdy. V poslednom štvrtroku sa však tempo rastu priemernej mzdy razantne znížilo a celoročný priemer dosiahol 8,1 % (v predchádzajúcom roku 7,2 %). Tempo rastu miezd (výrazným poklesom v poslednom štvrtroku) podstatne rýchlejšie zareagovalo na prichádzajúcu recesiu ako iné makroekonomické premenné trhu práce. Keďže tempo rastu nominálnej mzdy v roku 2008 medzi štvrtrokmi mierne klesalo a miera inflácie mierne narastala, musel sa nutne spomaliť rast reálnej mzdy. Jej rast dosiahol za rok 2008 hodnotu 3,3 % (v poslednom štvrtroku už bol zaznamenaný mierny pokles), čo je medziročné spomalenie o jeden percentuálny bod.

Rok 2008 bol posledným v končiacej sa fáze markantného zlepšovania ukazovateľov trhu práce (možno hovoriť minimálne o období od roku 2005). Potrvá pravdepodobne niekoľko rokov, kým sa parametre zamestnanosti a nezamestnanosti opäť dostanú aspoň na úroveň dosiahnutú v roku 2008.

5. Menová politika a vývoj cenovej hladiny

Prijatie eura, ku ktorému sa Slovenská republika zaviazala už integráciou do EÚ a deklarovala ho ešte dávnejšie pred tým, patrilo niekoľko rokov medzi priority Národnej banky Slovenska (NBS). Výkon menovej politiky bol teda v roku 2008 podobne ako v predchádzajúcom roku ovplyvňovaný plánovaným vstupom do Hospodárskej a menovej únie. Došlo k niekoľkým úpravám kľúčových úrokových sadzieb, ako aj k ďalšej revalvácii centrálnej parity SKK/EUR. Začiatkom roka 2008 Slovenská republika splnila všetky konvergenčné kritériá, čo bolo nutným predpokladom jej integrácie do eurozóny k 1. januáru 2009, t. j. k termínu, ktorý ešte v roku 2004 schválila vtedajšia vláda.

Európska komisia (EK) a Európska centrálna banka (ECB) zhodnotili v máji 2008 pokrok SR vo svojich konvergenčných správach pozitívne. Európska komisia preto odporučila Rade ECOFIN (Rade pre hospodárske a finančné záležitosti), aby Slovenskej republike zrušila derogáciu na prijatie eura a povolila vstup do eurozóny k plánovanému termínu. Maastrichtské úrokové kritérium plnila SR s rezervou po celý čas od pristúpenia k EÚ v roku 2004, v čase hodnotenia pripravenosti na integráciu do menovej únie s rezervou až 2 p. b. (tab. 9). Vývoj dlhodobých úrokových mier v priebehu referenčného obdobia v podstate zodpovedal dynamike porovnateľných dlhodobých úrokových sadzieb v eurozóne. Ostatné kritériá vstupu do eurozóny začala Slovenská republika plniť postupne od druhého polroka 2007.

Tabuľka 9

Plnenie menových maastrichtských kritérií v SR pred vstupom do eurozóny (obdobie hodnotené v konvergenčných správach EK a ECB: 4/2007 – 3/2008)

	Inflácia (HICP, %)	Dlhodobé úrokové miery (%)	Stabilita výmenného kurzu
Referenčná hodnota	3.2	6.5	2 roky v ERM II – fluktučné pásmo $\pm 15\%$
Slovensko	2.2	4.5	splnené

Prameň: EK (2008).

Z hľadiska integrácie do menovej únie bola rozhodujúca inflácia meraná harmonizovaným indexom spotrebiteľských cien (HICP) vykazovaná v období apríl 2007 – marec 2008. Inflačné kritérium Slovensko splnilo po prvýkrát v auguste 2007 (graf 9 znázorňuje (ne)plnenie tohto kritéria v jednotlivých

kalendárnych rokoch) a v referenčnom období s relatívne veľkou rezervou 1 p. b.⁵

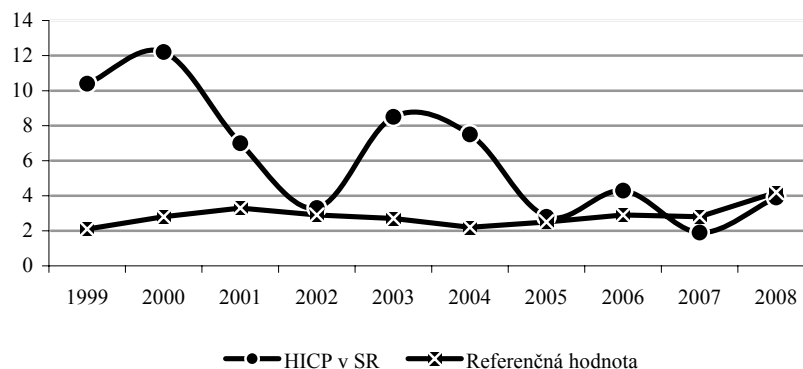
V roku 2008 dosiahla inflácia meraná indexom spotrebiteľských cien (CPI) v priemere 4,6 %, inflácia meraná HICP 3,9 %, pričom ceny tovarov medziročne vzrástli o 3,5 % a služieb o 4,8 %. Ceny služieb rástli v priebehu posledných dvoch rokov rýchlejšie ako ceny tovarov, čo poukazuje na existenciu väčšieho priestoru na cenové dobiehanie v tomto sektore. Zaznamenal sa aj medziročný rast cien priemyselných výrobcov, hlavne cien energií a nerastných surovín.

Cenový vývoj na Slovensku bol v priebehu roka ovplyvňovaný viacerými faktormi, ktoré sú mimo pôsobenia menovej politiky. K zrýchleniu inflácie došlo najmä v dôsledku:

- rastu cien energií, najmä cien tepla, vplyvom rastu svetových cien ropy;
- rastu cien potravín vzhľadom na globálny nárast cien poľnohospodárskych komodít vplyvom neúrody v roku 2007 a zvýšeného dopytu po nich;
- rastu cien služieb, najmä v doprave, v reštauráciách, v závodnom a školskom stravovaní v dôsledku predchádzajúceho vývoja cien poľnohospodárskych komodít, ako aj cien energií.

G r a f 9

Vývoj harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien na Slovensku v porovnaní s referenčnou hodnotou v rokoch 1999 – 2008 (priemerné ročné údaje)

Prameň: Eurostat (2009); vlastné výpočty.

Podmienka dvojročného členstva v kurzovom mechanizme ERM II ako súčasť maastrichtského kurzového kritéria bola splnená koncom novembra 2007. Slovenská koruna totiž vstúpila do ERM II už 28. novembra 2005 s centrálnou paritou na úrovni 38,455 SKK/EUR a so štandardným fluktučným pásmom $\pm 15\%$

⁵ Referenčná hodnota pre infláciu vo výške 3,2 % sa vypočítala ako priemerná miera inflácie za obdobie od apríla 2007 do marca 2008 v troch krajinách EÚ s najnižšou infláciou (Malta, Holandsko, Dánsko) + 1,5 percentuálneho bodu.

okolo centrálnej parity. V čase publikovania konvergenčných správ v roku 2008 dosiahla slovenská mena dĺžku členstva v ERM II v trvaní 29 mesiacov, počas ktorých sa pohybovala prevažne v silnejšej polovici fluktuálneho pásma.

Po zverejnení konvergenčných správ pokračoval výmenný kurz v zhodnocovaní a tým sa ešte viac priblížil k dolnej hranici fluktuálneho pásma v ERM II, t. j. k 30,126 SKK/EUR. Na základe dohody ministrov financií štátov eurozóny, prezidenta ECB a ministrov financií a guvernérov centrálnych bánk krajín zúčastnených v ERM II o revalvácii centrálnej parity o takmer 18 % sa uvedená dolná hranica fluktuálneho pásma stala s účinnosťou od 29. mája 2008 novou (už treťou) centrálnou paritou. Týmto krokom sa Slovensko stalo prvou krajinou v histórii, ktorá revalvovala centrálnu paritu až dvakrát,⁶ navyše, nový stredový kurz bol stanovený na úrovni, akú výmenný kurz SKK/EUR dovtedy ešte nikdy nedosiahol. Po pozitívnom vyjadrení ostatných európskych inštitúcií k vstupu SR do eurozóny Rada ECOFIN 8. júla 2008 schválila aj konverzný kurz na úrovni poslednej centrálnej parity, t. j. 30,126 SKK/EUR. Naviazanie slovenskej koruny na euro pomohlo zachovať stabilitu národnej meny až do vstupu SR do menovej únie, zatiaľ čo ostatné meny stredo európskeho regiónu zaznamenali relatívne výrazné oslabovanie výmenných kurzov.

Zavedením eura sa Slovenská republika vzdáva autonómnej menovej politiky a podriaďuje sa jednotnej menovej politike ECB vychádzajúcej zo súhrnnej analýzy eurozóny ako celku. V čase pred vstupom do menovej únie bola teda potrebná konvergencia kľúčových úrokových mier NBS k sadzbám ECB. V prvých troch štvrtrokoch 2008 boli slovenské oficiálne úrokové sadzby na úrovni 4,25 %. V poslednom štvrtroku ich NBS znižovala trikrát, čím reagovala na prehľbujúcu sa globálnu finančnú a hospodársku krízu v súlade s krokmi ECB a dorovnávala tak sadzby na ich úroveň v eurozóne. V októbri došlo k ich redukcii na 3,75 %, v novembri na 3,25 % a historicky posledným rozhodnutím NBS bolo zníženie kľúčových úrokových sadzieb na 2,5 % v decembri. Národná banka Slovenska týmto krokom reagovala na najvýraznejšiu redukcii úrokových sadzieb ECB v dejinách eurozóny.

K 1. januáru 2009 NBS stratila kompetencie v oblasti menovej politiky, pričom rozhodovanie o nástrojoch a riadení menovej politiky sa presunulo na ECB a kľúčové úrokové sadzby NBS boli nahradené kľúčovými sadzbami ECB. Národná banka Slovenska sa tak stala národným vykonávateľom menovej politiky, t. j. realizátorom rozhodnutí ECB, naďalej však spravuje devízové rezervy, vykonáva integrovaný dohľad nad finančným trhom, zabezpečuje platobný styk, obeh hotovosti a plní ďalšie funkcie.

⁶ Prvýkrát bola centrálna parita revalvovaná vzhľadom na silné apreciačné tlaky na menu 19. marca 2007, a to o 8,5 %, t. j. na 35,4424 SKK/EUR.

6. Verejné financie

V druhej polovici roka 2008 sa začali v slovenskej ekonomike prejavovať negatívne vplyvy finančnej a hospodárskej krízy s priamym dôsledkom na hospodárenie verejnej správy. Rozpočet verejnej správy na roky 2008 – 2010 bol zostavený na východiskách priaznivého externého prostredia v predchádzajúcich rokoch, ako aj na predpoklade stabilného hospodárskeho rastu slovenskej ekonomiky na úrovni okolo 5 % v rokoch 2009 a 2010. Hospodársky rast predpokladaný vo východiskách rozpočtu na roky 2008 – 2010 dosiahol v roku 2008 hodnotu zodpovedajúcu tejto dynamike (6,4 %), avšak už koncom roka 2008 bolo zrejmé, že východiská rozpočtu na nasledujúce trojročné obdobie nebudú reálne.⁷ Nemenej dôležitou skutočnosťou je, že nárast príjmov za posledné roky ako dôsledok silného ekonomického rastu sa nepoužil na zlepšenie štruktúry výdavkov. Dlhodobu podfinancovanú oblasť nezískali potrebné finančné zdroje na úkor iných rezortov, v ktorých použitie finančných zdrojov nepredstavuje zásadný príspevok k budúcemu hospodárskemu rastu.

Významným faktorom, ktorý priaznivo ovplyvnil fiškálnu disciplínu v roku 2008, – podobne ako v predchádzajúcom roku 2007 – bol záväzok splniť maastrichtské rozpočtové kritériá a kvalifikovať sa na členstvo v Hospodárskej a menovej únii. Deficit štátneho rozpočtu v roku 2007 na úrovni 1,3 % HDP a 1,0 % HDP v roku 2008 zabezpečil splnenie kritérií a výraznou mierou prispel k udržaniu maastrichtskej hranice.

Napriek postupnému zhoršovaniu externého prostredia a silnejúcim vplyvom finančnej a hospodárskej krízy sa v roku 2008 podarilo udržať hospodárenie rozpočtu verejnej správy vo vymedzených limitoch. Z účtovného pohľadu môžeme hospodárenie považovať za úspešné, aj keď do veľkej miery podporené vysokým ekonomickým rastom a s ním súvisiacim pozitívnym vplyvom na príjmovú i výdavkovú stranu rozpočtu.

Podľa údajov uvedených v štátnom záverečnom účte dosiahol deficit verejnej správy v roku 2008 hodnotu 2,2 % HDP. Výsledok hospodárenia bol lepší o 0,1 p. b. oproti plánovanej úrovni a v nominálnom vyjadrení bol deficitný na úrovni 44,5 mld Sk.

Oproti plánovanej úrovni dosiahla najlepší výsledok Sociálna poisťovňa, ktorá hospodárila s prebytkom na úrovni 8 mld Sk, taktiež štátne fondy s prebytkom 1,3 mld Sk, ako aj vyššie územné celky vo výške 1,0 mld Sk. Prebytok vo

⁷ Rozpočet predpokladal deficit na úrovni 1,9 % HDP v roku 2009 a 0,8 % v roku 2010. Predpoklady vývoja hospodárskeho rastu sa taktiež ukazovali ako nerealistické. Hospodársky rast v roku 2008 ešte potvrdil správnosť východísk rozpočtu verejnej správy, avšak v ďalších rokoch je nevyhnutné očakávať výrazné spomalenie rastu, resp. negatívny rast slovenskej ekonomiky.

výške 358 mil. Sk zaznamenali verejné vysoké školy a Slovenská konsolidačná vo výške 294 mil. Sk.

Naopak, hospodárenie Fondu národného majetku (FNM) bolo výrazne negatívne a oproti plánovanej hodnote dosiahlo negatívne saldo vo výške 8,7 mld Sk.⁸ Na negatívnom hospodárení sa podpísal aj hospodársky výsledok Slovenskej televízie, ktorý mal oproti plánovanej hodnote negatívny vplyv na rozpočet verejnej správy vo výške 273 mil. Sk, taktiež príspevkové organizácie vyšších územných celkov (VÚC) vo výške 372 mil. Sk, zdravotné poisťovne vo výške 84 mil. Sk, ako aj Slovenský pozemkový fond s negatívnym príspevkom na úrovni 74 mil. Sk.

Prístup k zostavovaniu rozpočtu sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi prejavuje odklonom od konzervatívnych prognóz smerom k realistickým prognózam príjmov rozpočtu verejnej správy. Pokým v predchádzajúcich rokoch boli odhady príjmov pomerne konzervatívne, rozpočet zostavený na rok 2008 už pracoval s výrazne realistickými finančnými alokáciami. Dôsledky tohto prístupu sa v kombinácii s externými vplyvmi čiastočne prejavili v mierne nižšom plnení príjmov štátneho rozpočtu v roku 2008. Výraznejšie sa tento jav prejavil pri zostavovaní rozpočtu verejnej správy na roky 2009 – 2011, ktorého verzia bola v čase schválenia zákona o štátnom rozpočte postavená na nerealistických predpokladoch a nerefletovala zmenené podmienky tak v domácej, ako aj vo svetovej ekonomike.

Štátny rozpočet

Bližší pohľad na vývoj hospodárenia štátneho rozpočtu v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi potvrdzuje už spomínaný trend odklonu od zostavovania rozpočtu na základe konzervatívnych odhadov predovšetkým na príjmovej strane.

Celkové príjmy štátneho rozpočtu sa oproti schválenému rozpočtu naplnili len na 98,2 % (tab. 10). Celkové príjmy boli oproti plánu nižšie o 6,2 mld Sk, pričom najväčší výpadok sa zaznamenal pri výbere DPH a spotrebných daní. Plnenie z dane z pridanej hodnoty (DPH) bolo nižšie o 2,4 mld Sk a výber spotrebných daní bol nižší o 3,3 mld Sk. Celkovo však boli daňové príjmy vyššie oproti plánu o 849 mil. Sk, k čomu prispelo predovšetkým vyššie plnenie dane z príjmov právnických osôb o 5,4 mld Sk, mierne vyšší výnos dane z príjmov fyzických osôb o 422 mil. Sk a dane z príjmov vyberanej zrážkou o 574 mil. Sk. Nižší výber dane z pridanej hodnoty v roku 2008 predznamenal vplyv finančnej

⁸Hotovostný prebytok FNM, ktorý bol oproti rozpočtu vyšší o 1 491 mil. Sk, bol zhoršený úpravami súvisiacimi s prebratím rizikových záruk podľa § 30 zákona č. 1992/91 Zb. o veľkej privatizácii vo výške 4 671 mil. Sk a znížením príjmov z dividend, ktoré nepochádzali z hospodárskej činnosti platiteľov dividend (tzv. superdividenda) vo výške 4 272 mil. Sk (ŠZÚ, 2008).

krízy na slovenskú ekonomiku, ktorej negatívne vplyvy na rozpočet sa výrazne prejavia v roku 2009 nižším plnením daňových príjmov.

T a b u ľ k a 10

Vývoj príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu 2003 – 2008

	Skutočný stav (v mld Sk)						Plnenie rozpočtu 2008	Index 2008/ 2007
	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
<i>Celkové príjmy</i>	233.0	242.4	258.6	291.9	322.2	342.0	98.2	106.1
z toho:								
A. Daňové príjmy	200.0	209.4	222.5	236.2	258.2	271.8	100.3	105.3
v tom:								
Dane z príjmov a kapitálového majetku	70.1	60.5	48.7	54.7	61.4	73.6	109.6	119.9
Dane za tovary a služby	123.2	144.2	172.3	180.5	195.7	196.9	97.1	100.6
Dane z medzinárodného obchodu a transakcií	4.0	1.8	0.5	0.6	1.0	1.1	115.8	110.0
B. Nedaňové príjmy	17.0	21.1	21.1	19.4	23.5	26.3	117.9	111.9
C. Granty, transfery a ostatné príjmy	12.4	9.8	14.9	36.2	40.4	43.8	79.8	108.4
z toho:								
Prostriedky rozpočtu EÚ	.	4.5	13.9	20.4	25.6	26.0	72.3	101.6
<i>Celkové výdavky</i>	289.0	312.7	292.5	323.6	345.8	363.2	95.5	105.0
z toho:								
A. Bežné výdavky	250.0	.	261.1	282.8	297.0	314.8	92.5	106.0
B. Kapitálové výdavky	31.1	.	31.4	40.8	48.8	48.4	121.6	99.2
C. Účasť na majetku a úvery	7.8
Prebytok (+), Schodok (-)	-55.9	-70.2	-33.8	-31.7	-23.5	-21.2	.	.
Podiel na HDP (v %)	4.7	5.3	2.3	1.9	1.3	1.0	.	.

Prameň: ŠÚ SR.

Výdavky štátneho rozpočtu boli rozpočtované v sume 380,2 mld Sk a boli vyčerpané na 95,5 %. V nominálnom vyjadrení boli oproti plánu nižšie o 17 mld Sk. Najvýraznejšia úspora sa dosiahla v kategórii bežných výdavkov v položkách tovary a služby (13,8 mld Sk) a bežné transfery (11,4 mld Sk).

V podrobnejšej štruktúre sa v rámci bežných transferov najmenej čerpali dotácie nefinančným subjektom (úspora vo výške 4,6 mld Sk) a sociálne dávky (úspora vo výške 3,5 mld Sk).

V podrobnejšej štruktúre sa v rámci bežných transferov najmenej čerpali dotácie nefinančným subjektom (úspora vo výške 4,6 mld Sk) a sociálne dávky (úspora vo výške 3,5 mld Sk). Odvody do spoločného rozpočtu EÚ dosiahli úroveň 15,6 mld Sk, čo oproti plánovanej výške predstavuje úsporu v hodnote 2,8 mld Sk. Na rozdiel od bežných výdavkov, čerpanie kapitálových výdavkov bolo oproti schválenému rozpočtu vyššie o 8,6 mld Sk.⁹

⁹ Podrobnejšia analýza výdavkov a príjmov z hľadiska ich štruktúry bude možná až po zverejnení štátneho záverečného účtu.

Implementácia štrukturálnej pomoci Európskej únie v programových obdobiach 2004 – 2006 a 2007– 2014

Výsledky rozpočtového hospodárenia opakovane potvrdzujú nedostatočnú úroveň čerpania prostriedkov z rozpočtu EÚ aj v roku 2008 (v programovom období 2007 – 2013). Oproti pôvodne schválenému návrhu štátneho rozpočtu boli príjmy štátneho rozpočtu v tejto položke nižšie o 10,7 mld Sk.

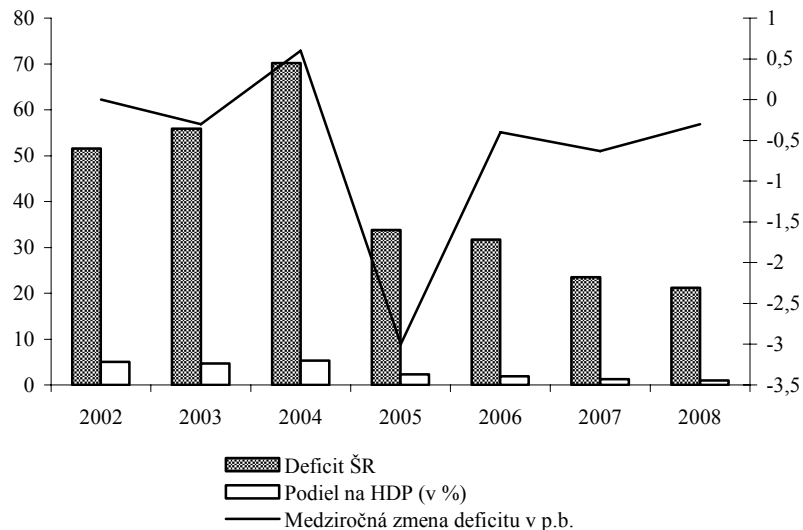
Finančné prostriedky z EÚ za rozpočtové obdobie 2004 – 2006 sa ku koncu roka 2008 čerpali pomerne uspokojivo, a to predovšetkým vzhľadom na dlhšie obdobie ich implementácie. Z programového obdobia 2004 – 2006 bolo ku koncu roka 2008 vyčerpaných v rámci štrukturálnych fondov 1,07 mld eur, čo predstavovalo čerpanie vo výške 91,98 %. Najvyšší objem nevyčerpaných finančných prostriedkov bol v závere roka v Sektorovom operačnom programe (SOP) *Ludské zdroje* vo výške 39, 6 mil. eur (1,2 mld Sk) a v SOP *Priemysel a služby* vo výške 19,8 mil. eur (596,8 mil. Sk). Vzhľadom na konečný termín stanovený na 30. júna 2009, do ktorého je možné čerpať finančné prostriedky zo strany prijímateľov, intenzívnejšie čerpanie prostriedkov môžeme očakávať v prvej polovici roka 2009. Čerpanie v rámci projektov ISPA/KF z hľadiska žiadostí schválených platobným orgánom dosiahlo 90,9 %. Objem vyčerpaných prostriedkov v rámci Kohézneho fondu (KF) dosiahol ku koncu roka 2008 úroveň 67,65 %. Finančnú alokáciu KF z prvého programovacieho obdobia je možné implementovať do konca roku 2010.

Pokým čerpanie za predchádzajúce obdobie 2004 – 2006 dosahuje aj vzhľadom na dĺžku implementácie pomerne uspokojivé výsledky, súčasné programové obdobie vykazuje pomerne veľké nedostatky v intenzite čerpania štrukturálnej pomoci. Ku koncu roka 2008 bolo z celkovej alokácie vyplatených na konkrétne projekty 27,9 mil. eur, čo predstavuje 0,25 % z celkovej alokácie 11,3 mld eur v rámci existujúcich jedenástich operačných programov (OP). Väčšina prostriedkov bola vyčerpaná na OP *Technická pomoc*, na technickú pomoc v rámci jednotlivých operačných programov, a čiastočne v rámci OP *Zamestnanosť a sociálna inklúzia*.

Deficit štátneho rozpočtu

Deficit štátneho rozpočtu dosiahol v roku 2008 hodnotu 21,2 mld Sk, čo v nominálnom vyjadrení predstavuje jednu z najnižších dosiahnutých hodnôt v histórii Slovenskej republiky. Oproti plánovanému deficitu vo výške 31,9 mld Sk bol deficit nižší o 10,7 mld Sk a jeho podiel na HDP dosiahol 1 %. Oproti predchádzajúcemu roku došlo k zlepšeniu o 0,3 p. b., najmä v dôsledku mierne vyššieho plnenia príjmov a výrazne nižšieho čerpania výdavkov štátneho rozpočtu.

Graf 10
Vývoj deficitu štátneho rozpočtu 2002 – 2008

Prameň: Vlastné výpočty podľa ŠÚ SR.

Dlh všeobecnej a centrálnej vlády

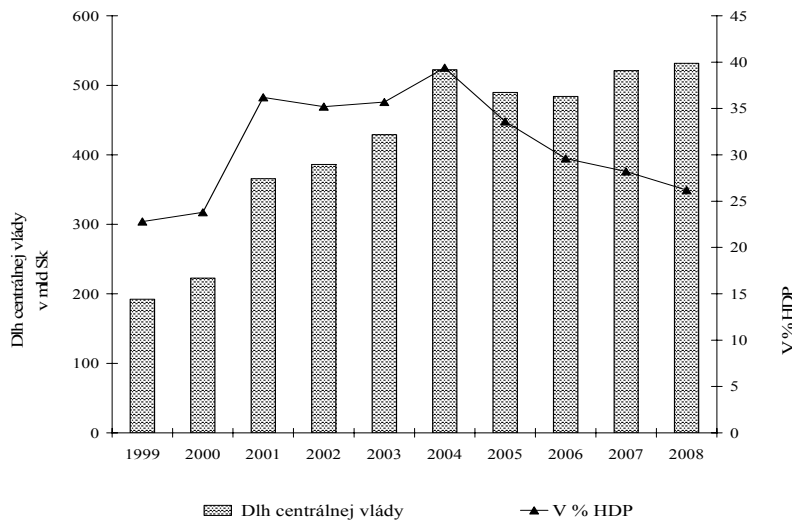
Dlh všeobecnej vlády dosiahol hodnotu 560,7 mld Sk, teda 27,6 % HDP. V medziročnom porovnaní klesla úroveň dlhu v pomere k HDP o 1,7 p. b., najmä v dôsledku silného hospodárskeho rastu a pomalšej dynamiky rastu dlhu všeobecnej vlády. Najvyšší podiel na tomto dlhu mal dlh centrálnej vlády, ktorý tvorí 94,8 % celkového dlhu.

Priaznivý vývoj dlhu centrálnej vlády do veľkej miery ovplyvnil vysoký ekonomický rast v posledných rokoch, v nasledujúcich rokoch však nebude poskytovať vláde taký manévrovací priestor pri realizácii vlastných priorít, ako to bolo v predchádzajúcich rokoch.

Členstvo Slovenskej republiky v eurozóne jasne určuje mantinely fiškálnej politiky. Revidovaný Pakt stability a rastu však poskytuje členským štátom istú mieru flexibility. Prekročiť stanovenú hranicu deficitu verejnej správy je možné len na obmedzené obdobie a so súhlasom EK. Dôsledky finančnej a hospodárskej krízy spolu s fiškálnou politikou vlády v nasledujúcom roku vyústia do rastu dlhu centrálnej i všeobecnej vlády v nominálnom vyjadrení, ako aj ich podielu na HDP.¹⁰

¹⁰ V dôsledku výpadku na príjmovej strane rozpočtu, ako aj očakávaného poklesu výkonnosti slovenskej ekonomiky.

Graf 11
Vývoj dlhu centrálnej vlády 1999 – 2008

Prameň: MF SR; vlastné výpočty.

7. Výhľad na rok 2009

Vývoj v roku 2009 sa predikuje mimoriadne ťažko. Rozhodujúci determinant vývoja slovenskej ekonomiky, ktorým je globálna finančná kríza a ekonomická recesia, je externým faktorom, na ktorý má slovenská ekonomika a slovenské autority len minimálny vplyv. Domáce determinanty vývoja na rok 2009 sa stali druhoradými.

Vonkajšie determinanty vývoja

Minimálne dva externé faktory spôsobujú skomplikovanie hospodárskeho vývoja na Slovensku v roku 2009: sú to globálna finančná kríza spolu s ekonomickou recesiou a energetická kríza. Spolupôsobenie týchto dvoch faktorov prináša taký silný nepriaznivý vplyv, že ho nemožno vyvážiť žiadnou hospodárskou politikou domácich autorít.

Globálna finančná kríza a ekonomická recesia

Ide o rozhodujúci faktor určujúci vývoj slovenskej ekonomiky v roku 2009. V čase prípravy tejto prognózy sa svetová ekonomika nachádzala v najhlbšej recesii od čias Veľkej hospodárskej krízy (1929 – 1933).¹¹ Ani rozsiahle štátne

¹¹ Podporné argumenty na takéto tvrdenie, ako aj detailnú analýzu globálnej finančnej krízy a ekonomickej recesie pozri napríklad v IfW (2009) alebo EEAG CESifo (2009).

programy (v celosvetovom meradle) zamerané na podporu finančného sektora a na oživenie ekonomík nedokázali zatiaľ navrátiť ekonomickým aktérom dôveru voči budúcemu hospodárskemu vývoju. Táto skutočnosť ovplyvňuje vývoj zloženého indikátora OECD *Composite Leading Indicator* (CLI), ktorý odráža očakávania ekonomických aktérov.¹² Hodnota tohto indikátora sa nápadne prepadáva od tretieho štvrťroka 2008. Je pozoruhodné, že hodnota CLI v apríli 2009 je najnižšia práve za Slovensko (a to z celého súboru krajín OECD, pozri OECD, 2009).

Podobným meradlom očakávaní je index *Ifo Business Climate*.¹³ Jeho aprílová hodnota v Nemecku (ktoré je najvýznamnejším obchodným partnerom SR) predstavuje veľmi mierne zlepšenie po niekoľkých mesiacoch výrazne negatívneho vývoja.

Dosiahnutie dolného bodu obratu a začiatok oživenia zatiaľ nemožno dobre predvídať. Existuje niekoľko faktorov, ktoré môžu slovenskej ekonomike pomôcť k ľahšiemu prekonaniu tohto externého šoku:

- Bankový sektor na Slovensku je stále relatívne stabilný, vďaka obozretnej politike aj v „predkrízovom“ období. Pôsobia tu relatívne malé banky (s materskými bankami v zahraničí), ich aktíva a pasíva sú v značnej miere viazané na SR, a preto nie sú významne zaťažené problémovými aktívami či tzv. toxickými cennými papiermi.

- Slovenská ekonomika stále môže ťažiť z konkurenčnej (ale slabnúcej) výhody nízkych nákladov práce. Znamená to lepšie šance na zachovanie produkcie aj v časoch, keď sú odberatelia či koneční užívatelia produkcie mimoriadne opatrní. V regióne V4 sa táto výhoda SR stráca kvôli oslabovaniu domácich mien voči euru¹⁴ na začiatku roka 2009.

- Existuje značná výkonová medzera medzi slovenskou ekonomikou a krajinami, s ktorými má Slovensko spoločný trh v rámci EÚ. To tlmí recesiu v domácej ekonomike aj pri nepriaznivom globálnom vývoji.

- Na Slovensku sú značné skúsenosti s uplatňovaním stabilizačnej makroekonomickej politiky. Otázna je schopnosť či ochota využiť takéto skúsenosti v mimoriadnej situácii.

Je však možné nájsť aj sériu faktorov, ktoré komplikujú prekonávanie krízy:

- Realizovali sa globálne rozhodnutia, pri ktorých sa nebrala (a neberie) do úvahy situácia v slovenskej ekonomike. Prenáša sa spôsob uvažovania z materských spoločností na dcérske spoločnosti. A tak napríklad aj relatívne zdravá slovenská banka môže konať tak, ako koná jej krízou postihnutá materská banka

¹² Od ukazovateľa tohto typu možno očakávať výpoveď o dianí v ekonomike s približne polročným predstihom.

¹³ Pozri: Ifo Business Survey (2009).

¹⁴ Bližšie napríklad Trend, 17. 2. 2009.

v zahraničí. Výsledkom je zablokovanie finančných tokov, ktoré môže existenčne ohroziť aj podniky, ktoré by za iných okolností boli hodnotené ako perspektívne a nemali by problém so získaním úverov.

- Komplikujúcim faktorom je charakter zapojenia slovenských firiem do produkčných reťazcov. Závislosť produkcie od vývoja a politiky nadnárodných korporácií prenáša recesiu z iných regiónov svetového hospodárstva do domácej ekonomiky. Obzvlášť komplikujúca je závislosť od malého počtu nadnárodných korporácií sústredených do malého počtu odvetví značne citlivých na zmeny konjunktúry. V niektorých obdobiach to prináša výhodu (možná rýchla expanzia), v súčasnej recesii je to faktor prispievajúci k prehĺbeniu ekonomickej recesie v domácej ekonomike.

- Ekonomika SR je mimoriadne otvorená, s malým vnútorným trhom. To znamená značnú citlivosť na externé šoky. Očakávame pokles HDP u najvýznamnejšieho obchodného partnera SR (Nemecko) a takisto pokles výkonu ekonomiky eurozóny (tab. 11). To je pre slovenských exportérov neprekonateľná bariéra.

T a b u ľ k a 11

Prognózané hodnoty vybraných makroekonomických premenných v externom prostredí

Krajina/ zoskupenie	Reálny rast HDP v %		Rast spotrebiteľských cien (HICP v %)		Miera nezamestnanosti v % (metodika ILO)	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009
EÚ 27	0.9	-4.3/-1.2	3.5	0.2/1.6	7.0	8.1/9.4
Eurozóna	0.8	-4.5/-1.4	3.3	-0.1/1.2	7.5	8.7/9.9
Nemecko	1.3	-6.0/-2.2	2.8	0.3/0.9	7.3	7.8/8.6
Česko	4.4	-2.7/1.7	6.3	1.1/2.4	4.4	5.3/6.1
Maďarsko	0.5	-6.3/-1.0	6.0	1.6/4.4	7.9	9.0/9.7
Poľsko	4.8	-1.4/2.0	4.2	2.3/3.1	7.1	7.7/9.9

Prameň: Ide o výber najpriaznivejšej a najmenej priaznivej hodnoty z týchto prognóz: European Commission (2009); EEAG CESifo (2009); IfW (2009).

Priemyselná výroba je značne koncentrovaná (konkrétne na výrobu automobilov a ich komponentov), málo diverzifikovaná. Nedostatočná diverzifikácia zvyšuje zraniteľnosť v prípade krízy.

Energetická kríza na začiatku roka 2009 a hrozba jej recidívy

Vynútené prevádzkovanie väčších podnikov na úrovni technologického minima (v dôsledku absencie dodávok zemného plynu z Ruska) síce bolo iba krátke, ale umocnilo deštruktívne účinky globálnej krízy. Navyše existuje riziko recidívy podobného stavu. Tým sa zviditeľnila zraniteľnosť slovenskej ekonomiky, čo môže byť nevýhodou pri získavaní investorov v budúcnosti.

Vnútorne determinanty vývoja ekonomiky

Ako sme už konštatovali, vnútorné (domáce) determinanty budú mať pri určovaní ekonomického vývoja v roku 2009 sekundárny, nie však nulový význam. Predpokladáme pôsobenie predovšetkým týchto faktorov:

- *Vplyv politického cyklu.* V roku 2009 prebieha už druhá polovica riadneho volebného cyklu. Možno očakávať stupňovanie konfliktu medzi potrebami ekonomiky a politickými sľubmi a deklaráciami vlády. Môže preto dôjsť k situácii, keď práve v čase najvážnejších prejavov recesie a destabilizácie verejných financií narastie dopyt po opatreniach na posilnenie sociálnej súdržnosti, zmiernenie chudoby a prejavov disparít.

- *Destabilizácia verejných financií.* Vývoj reálnej ekonomiky s vysokou pravdepodobnosťou povedie k výraznému zhoršeniu niektorých fiškálnych parametrov. To môže prinútiť vládu ku korekčným opatreniam, ktoré však môžu byť v konfliktnom vzťahu voči protikrizovým opatreniam (a tie sa snažia ekonomiku oživiť, resp. minimalizovať dopady recesie).

- *Reakcie vlády na hospodársku krízu.* Samotnú krízu vnímame ako externý faktor, ale reakcie domácich hospodárskopolitických autorít chápeme ako interný vplyv. Vláda prijala niekoľko súborov opatrení zameraných na zmiernenie dôsledkov krízy. Takéto opatrenia, prijaté pod tlakom rizika vážnych dopadov krízy sú často neštandardné a hrozí ich nesúlad s dlhodobými potrebami rozvoja ekonomiky. Vládne protiopatrenia nedokážu byť dostatočným korekčným faktorom pri tak otvorenej ekonomike, akú má SR. Možno od nich očakávať len „zmäkčenie“ pristátia ekonomiky.

- *Vplyv novej meny.* V predchádzajúcom období pôsobilo posilňovanie domácej meny ako antiinflačný vplyv (zmierňoval tzv. importovanú infláciu). Prijatím spoločnej meny ekonomika stráca túto antiinflačnú bariéru. Tá však bude v roku 2009 nahradená očakávaným deflacioným vplyvom recesie (pokles cien strategických surovín). Zavedenie novej meny je ale aj dôkazom toho, že slovenská ekonomika je schopná dosiahnuť dobrú úroveň rovnováhy (pravda, tá sa zrejme v priebehu ekonomickej recesie naruší). Preto je fungovanie ekonomiky s eurom priaznivým signálom pre investorov.

Prognóza vývoja výkonu ekonomiky

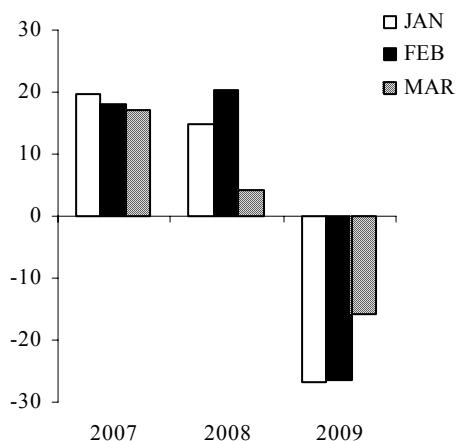
V čase prípravy tohto výhľadu sme sa mohli oprieť o dáta za prvý štvrťrok 2009. Tie však v mimoriadnej situácii slúžili ako slabá opora. Vývoj produkcie sa v prvých mesiacoch roka 2009 dramaticky zhoršil (grafy 12 až 15).

Išlo o obdobie časového súbehu finančnej a energetickej krízy (s ťažko izolovateľným dopadom pôsobenia jedného a druhého negatívneho faktora). Navyše, minuloročná porovnávacia základňa bola vysoká, čo prispieva k mimoriadnej

nepriaznivosti hodnôt zo začiatku roka. Predpokladáme, že v závere roka (aj) pokles minuloročnej porovnávacej základne napomôže to, aby sa medziročný prepád začal zmierňovať.

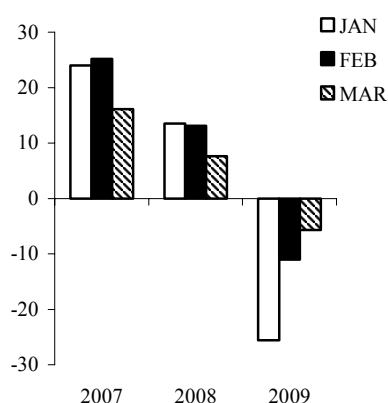
Graf 12

Vývoj priemyselnej produkcie (medziročná zmena v %)

Graf 13

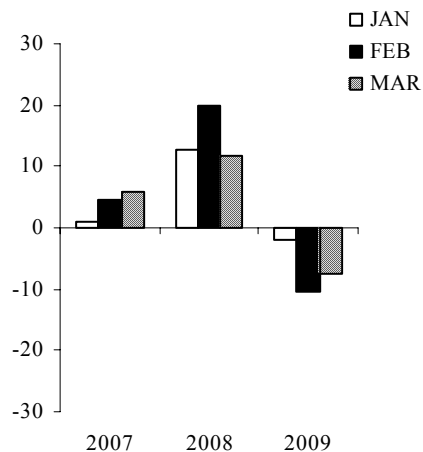
Vývoj stavebnej produkcie (medziročná zmena v %)

Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

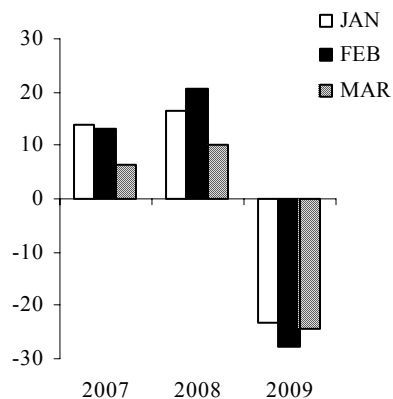
Graf 14

Vývoj tržieb v maloobchode (medziročná zmena v %)

Graf 15

Vývoj tržieb vo veľkoobchode (medziročná zmena v %)

Poznámka: Zmeny vyjadrené zo stálych cien.

Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

Hodnota Indikátora ekonomického sentimentu (IES) bola na začiatku roka 2009 nižšia ako pred či počas spomalenia ekonomického rastu v roku 1999.¹⁵ Očakávania ekonomických subjektov sú teda negatívnejšie ako pri poslednom výraznejšom spomalení hospodárskeho rastu.

Predpokladáme, že pokles produkcie sa premietne aj do poklesu tvorby HDP, nie však v rovnakej miere, ako poklesne produkcia. Pri uvažovaní o dynamike tvorby HDP konštatujeme, že:

- *Prudko klesne objem tržieb a s ňou spojenej hrubej produkcie.* Naznačujú to jednak zistenia uvedené v grafoch 23 až 26 (za vybrané odvetvia), jednak poznatok o medziročnom poklese hrubej produkcie v prvom štvrtroku o 14,2 % v stálych cenách. Do poklesu tržieb či hrubej produkcie sa plne premietne dopad svetovej recesie.

- *Medzispotreba však pravdepodobne klesne ešte výraznejšie ako hrubá produkcia.* Obmedzovanie medzispotreby bude obrannou reakciou v podnikoch v snahe zachovať priaznivejší vývoj hrubej pridanej hodnoty podniku (tá je zdrojom dôchodkov pre výrobné faktory použité v podniku). Preto očakávame silnejší pokles medzispotreby, ako bude pokles hrubej produkcie. V prvom štvrtroku reálne medziročne klesla medzispotreba až o 18,2 % (teda o 4 p. b. výraznejšie ako klesla hrubá produkcia).

- *Keďže očakávame výraznejší pokles medzispotreby ako hrubej produkcie, hrubá pridaná hodnota poklesne v citeľne menšej miere ako hrubá produkcia.*¹⁶ Do poklesu hrubej pridanej hodnoty sa dopad globálnej recesie prenáša „prefiltrované“. Tým filtrom je klesajúca medzispotreba.

Ak uvažujeme o možnostiach vývoja zložiek použitia HDP, najnápadnejší je dopad krízy na export výrobkov a služieb. V prípade mimoriadne otvorenej ekonomiky sa pokles exportu prenáša aj do neexportných odvetví a cez negatívny vplyv na zamestnanosť, mzdy a dane sa prenáša na všetky zložky domáceho dopytu. Napriek útlmu exportu však neočakávame dramatické zhoršenie vonkajšej rovnováhy. Pokles exportu výrobkov a služieb spolu s poklesom domáceho dopytu povedie k útlmu importu (kvôli značnej dovoznej náročnosti exportu aj domáceho dopytu).

Po viacročnom mimoriadne silnom raste reálneho HDP očakávame jeho razantný pokles o 4,5 % až 5,5 %¹⁷ (tab. 12). Znamená to očakávanie priaznivejšieho výsledku v porovnaní s prvým štvrtrokom (−5,6 %). Takýto pokles

¹⁵ Aj v roku 1999 išlo o očakávaný pokles dynamiky rastu ekonomiky, hoci bol spôsobený inými faktormi. Bol to sprievodný jav nakumulovania prejavov ekonomických nerovnováh a súborov opatrení na obnovu rovnováhy.

¹⁶ Hrubá pridaná hodnota = hrubá produkcia mínus medzispotreba.

¹⁷ Hodnoty boli spresnené podľa posledných dostupných údajov v čase uzávierky tohto textu.

ekonomickej aktivity bude nevyhnutne sprevádzaný poklesom zamestnanosti, výrazným spomalením rastu priemernej nominálnej mzdy a výpadkom verejných príjmov.

Prognóza vývoja parametrov trhu práce

Predpokladáme, že faktory navodzujúce pokles počtu pracujúcich budú v prevahe nad faktormi pôsobiacimi opačne. Po dlhšom období zlepšovania ukazovateľov trhu práce preto očakávame prerušenie tejto tendencie. Očakávame pôsobenie nasledovných faktorov podporujúcich pokles zamestnanosti:

- *Pravdepodobný pokles HDP a iných ukazovateľov produkcie.* S určitým časovým oneskorením sa pokles výkonu ekonomiky nevyhnutne prenáša do poklesu zamestnanosti.

- *Riešenie problémov s efektívnosťou pod zámenkou prispôsobovania sa recesii.* Recesia dáva zástupný dôvod aj pre inak motivované a už neplánované, ale ešte nerealizované prepúšťanie zamestnancov. Argument recesie možno voči zamestnancom (či odborovým organizáciám alebo aj úradom verejnej správy) využiť na „ospravedlnenie“ prepúšťania, ktorého motívy však môžu byť aj iné. Preto obdobie recesie prispieva aj k znižovaniu počtu pracovníkov z iných (s recesiou nesúvisiacich) dôvodov.

T a b u ľ k a 12

Očakávaný vývoj vybraných makroekonomických parametrov

Ukazovateľ	Jednotka	2007	2008	2009 prognóza
Objem HDP	mil. eur, b. c.	61 501.1	67 331.0	62 281.2 až 63 924.1
Reálna medzročná zmena HDP	%	10.4	6.4	-4.5 až -5.5
Medzročná zmena počtu pracujúcich podľa VZPS	%	2.4	3.2	-2.5 až -1.5
Miera nezamestnanosti podľa VZPS	%	11.0	9.6	11.2 až 12.5
Medzročná zmena reálnej mzdy	%	4.3	3.3	1.7 až 3.0
Priemerná medzročná harmonizovaná miera inflácie (HICP)	%	1.9	3.9	1.1 až 1.7

Prameň: Prognózy autorov.

Medzi faktory zmierňujúce pokles zamestnanosti možno zahrnúť:

- *Obavy z ťažkostí so získavaním pracovnej sily po ukončení recesie.* Už v „predkrízovom“ období bol v náznakoch prítomný (a silno regionálne diferencovaný) problém nedostatku voľnej kvalifikovanej pracovnej sily. Zamestnávatelia v obave z ťažkostí pri budúcom získavaní takejto pracovnej sily zrejme pozdržia prepúšťanie kvalifikovaných pracovníkov. Menej opatrný bude prístup k nekvalifikovaným.

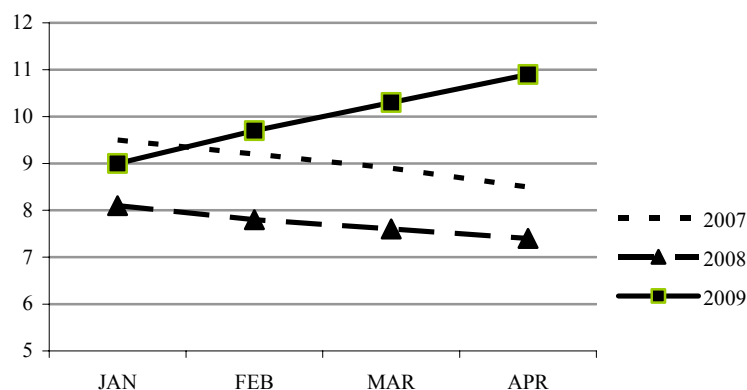
• *Časový posun poklesu zamestnanosti za poklesom produkcie.* Zmeny v dynamike zamestnanosti v minulosti opakovane zaostali za zmenami v dynamike ekonomického rastu približne o jeden štvrtrok. K tomu prispievajú jednak prevádzkové dôvody v podnikoch, ale aj pracovnoprávne predpisy (napr. výpovedné lehoty). Nejde o faktor brániaci poklesu zamestnanosti, iba o faktor spôsobujúci omeškanie poklesu zamestnanosti a umožňujúci existenciu prípravného obdobia na tento jav.

• *Vládna politika zameraná na minimalizáciu poklesu zamestnanosti.* Udržanie zamestnanosti vláda považuje za vrcholný cieľ svojej protikrízovej politiky.

Miera evidovanej nezamestnanosti v prvých troch mesiacoch roka 2009 sa vyvíjala inak ako v predchádzajúcich rokoch: Namiesto obvyklého sezónneho poklesu vo februári a v marci (v porovnaní s tradične vysokou hodnotou v januári) sa miera nezamestnanosti nielen medziročne, ale aj medzimesačne zvyšovala (graf 16). Miera nezamestnanosti podľa VZPS bude naďalej vyššia ako miera evidovanej nezamestnanosti (hoci diferencia medzi týmito dvoma mierami sa pravdepodobne zmenší). Očakávame, že v roku 2009 pri poklese počtu pracujúcich o 1,5 % až 2,5 % sa miera nezamestnanosti podľa VZPS zvýši do intervalu 11,2 % až 12,5 %. V prvom štvrtroku 2009 klesol počet pracujúcich len o 0,1% pri miere nezamestnanosti 10,5 % (rovnaká hodnota ako v rovnakom období predchádzajúceho roka). To posilňuje naše očakávania omeškania vývoja ukazovateľov trhu práce za vývojom ukazovateľov produkcie. K zvýšeniu miery nezamestnanosti do uvedeného intervalu prispeje okrem prepúšťania zamestnancov v domácich podnikoch aj návrat časti pracovníkov pracujúcich v zahraničí.

G r a f 16

Miera evidovanej nezamestnanosti v prvých troch mesiacoch rokov 2007 – 2009 (v %)

Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

Tempo rastu priemernej nominálnej mzdy sa pravdepodobne výrazne spomalí. V prospech poklesu tempa rastu nominálnych miezd bude v roku 2009 pôsobiť:

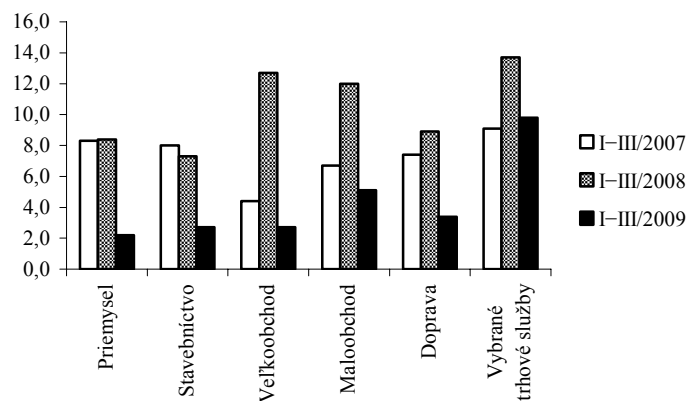
- *Pokles dopytu po pracovnej sile.*
- *Relatívne nízka miera inflácie* (nízka na dlhodobé pomery slovenskej ekonomiky).
- *Neistota ohľadne budúceho vývoja*, ktorá aj zamestnancov povedie k preferencii udržania si zamestnania pred nárokmi na zvyšovanie miezd.
- *Relatívne vysoké tempo rastu miezd minimálne v prvých troch štvrtrokoch 2008.* To robí vysokú porovnávaciu základňu pre ďalší rok.

Proti výraznejšiemu spomaleniu rastu miezd budú pôsobiť tieto faktory:

- *Narastajúca vzácnosť využiteľnej pracovnej sily.* V strednodobom horizonte už ekonomika nebude disponovať veľkými zdrojmi (kvalifikovanej) voľnej pracovnej sily. Vyplýva to z demografických prognóz. To pravdepodobne už v súčasnosti vedie k väčšej vzácnosti tohto segmentu pracovnej sily. A to aj napriek dočasne zvýšenej miere nezamestnanosti.
- *Značná zotrvačnosť vo vývoji miezd.*
- *Štatistický paradox:* ak sa strata zamestnania dotkne v prvom rade menej kvalifikovaných pracovníkov s podpriemernými mzdami, tak sa z výpočtu priemernej mzdy odstráni časť nízkych miezd. Priemerná hodnota potom narastá.

Graf 17

Medziročný rast priemerých nominálnych miezd za prvé dva mesiace príslušných rokov (v %)

Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

Z údajov o raste priemerých miezd vo vybraných odvetviach na začiatku roka 2009 zistujeme prudký pokles dynamiky miezd predovšetkým v priemysle (graf 17). Na rok 2009 očakávame výrazné spomalenie rastu priemernej

nominálnej mzdy na úroveň 3,9 – 4,9 % (v roku 2008 to bolo 8,1 %). Aj takýto spomalený rast miezd však vďaka poklesu miery inflácie povedie k rastu reálnej mzdy o 1,7 % až 3,0 % (tab. 12).

Prognóza vývoja cenovej hladiny

Jedine v prípade vývoja inflácie možno hovoriť o priaznivom vplyve globálnej finančnej krízy a ekonomickej recesie. Tá totiž potláča infláciu. Ale ústup inflácie spojený s poklesom HDP a zamestnanosti rozhodne nemožno vnímať ako príspevok k stabilite a rovnováhe ekonomiky.

Očakávame, že v roku 2009 prevládnu deflačne pôsobiace vplyvy, ktoré budú bariérou pre rast cenovej hladiny:

- *Pokles cien strategických surovín voči predkrízovému obdobiu.* Ide o typický prejav ekonomickej recesie, a zároveň je to prirodzený stabilizátor ekonomiky bez potreby administratívnej implementácie.

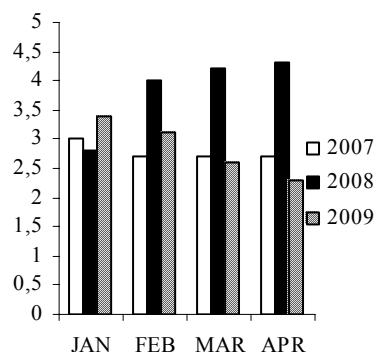
- *Pokles dopytu (vonkajšieho aj vnútorného).* Po výraznom raste agregátneho dopytu po domácej produkcii v uplynulých rokoch nastáva pokles dopytu aj s jeho deflačným vplyvom.

Politický tlak proti zvyšovaniu cien energií

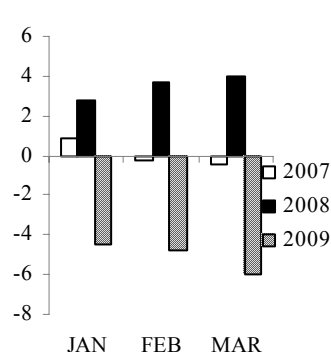
Popri tom možno rátať aj s nevýraznými inflačnými vplyvmi:

- *Absencia posilňovania domácej meny.* V minulosti bola prítomná antiinflačná bariéra v podobe posilňovania SKK voči EUR aj USD. Od januára 2009 už v dôsledku zavedenia eura takáto bariéra nepôsobí.

Graf 18
Medziročný rast spotrebiteľských cien (v %)

Graf 19
Medziročná zmena cien priemyselných výrobcov (v %)

Prameň: Štatistický úrad SR (2009).

• *Cenové prispôsobovanie a zaokrúhľovanie cien v novej mene.* Vláda prijala niekoľko opatrení proti tomuto javu, aj samotné podniky (napr. obchodné reťazce) prijali z vlastnej iniciatívy kódexy zamerané proti využívaniu novej meny na zvýšenie cien. Preto sa tento inflačný faktor uplatní len v obmedzenom rozsahu a s časovým oneskorením.

Sprievodným javom ekonomickej recesie v roku 2009 bude pravdepodobne *dezinflácia*. Priemerná miera inflácie, meraná indexom spotrebiteľských cien, dosiahne podľa nášho odhadu hodnoty v intervale 1,8 % až 2,2 %. Pri meraní harmonizovaným indexom môžu byť tieto hodnoty na úrovni 1,1 % až 1,7 %.

Zhrnutie prognózy

Po období relatívne úspešného makroekonomického vývoja v období 2005 – 2008 stojí slovenská ekonomika na prahu najvýraznejšej recesie od čias svojej transformačnej depresie (na začiatku 90. rokov). Vláda sa ocitáva v situácii, keď dočasne nemá dost' priestoru na realizáciu svojich pôvodných hospodárskopolitických záujmov, pretože podstatu jej hospodárskej politiky tvorí obranná reakcia na vonkajší negatívny šok. Pôvodné priority národných vlád sú dočasne vytlačené snahou minimalizovať dopady globálnej finančnej krízy a urýchliť ukončenie recesie. Bolo by však nevhodné, keby táto obranná reakcia viedla k takej zmene inštitucionálneho rámca, ktorá by nebola zlučiteľná s napĺňaním dlhodobých priorít rozvoja ekonomiky.

8. Prehľad vybraných legislatívnych a hospodárskopolitických opatrení

V roku 2008 schválila Národná rada Slovenskej republiky 142 zákonov.

V oblasti politiky zamestnanosti, s cieľom riešiť problematiku znevýhodnených skupín na trhu práce sa prijala novela zákona o službách zamestnanosti. Zámerom opatrenia bolo prijať nové aktívne nástroje na trhu práce, umiestniť na trh práce rizikové skupiny nezamestnaných a riešiť nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily v niektorých regiónoch Slovenska. Táto novela zavádza napríklad právomoc úradom práce určovať periodicitu návštev nezamestnaných; možnosť zakladať štátom podporované sociálne podniky; inštitút agenta pre pracovné miesta; niektoré nové príspevky aktívnej politiky trhu práce a pod.

Novela zákona o minimálnej mzde (č. 354/2008 Z. z.) zavádza nový mechanizmus pravidelného zvyšovania minimálnej mzdy – stanovuje len spodnú

hranicu zvyšovania, hornú necháva otvorenú. Na základe tejto novely môže vláda v prípade, ak nedôjde k dohode sociálnych partnerov, sama administratívne rozhodnúť o výške minimálnej mzdy. V roku 2008 bola výška minimálnej mzdy ešte podľa starého mechanizmu stanovená na 8 100 Sk.

Novelou zákona o dani z príjmov sa zavádza tzv. zamestnanecká prémie. Zamestnanecká prémie je postavená na princípe negatívnej dane, podľa ktorého nízkopříjmové skupiny nielenže nebudú platiť žiadnu daň, ale navyše sa im čistý príjem zvýši priamou platbou od štátu.

Zavedenie eura ako novej meny platnej v Slovenskej republike od 1. januára 2009 vyvolalo isté obavy z rastu cien, čo malo za následok prijatie niektorých legislatívnych opatrení. Jedným z nich bola novela zákona o cenách. Novela umožnila napríklad rozšírenie možností štátu regulovať ceny tovarov a služieb v prechodnom období zavádzania eura; sprísňuje povinnosti predávajúcich pri vedení a uchovávaní cenovej evidencie a pod. Zriadil sa nový poradný orgán vlády – Cenová rada SR, ktorá má sledovať vývoj cien a navrhovať opatrenia proti neodôvodnenému nárastu cien v súvislosti so zavedením novej meny.

Súčasťou regulačnej politiky štátu bolo aj prijatie *Všeobecného hospodárskeho záujmu v energetike*, t. j. právomoc Ministerstva hospodárstva SR a Úradu pre reguláciu sieťových odvetví priamo určovať ceny a povinnosti dodávateľom plynu a elektriny pri dodávkach zemného plynu pre domácnosti a zemného plynu určeného na výrobu tepla pre domácnosti a pri dodávkach elektriny pre domácnosti a malé podniky. Uvedené administratívne opatrenia – vrátane novely zákona o minimálnej mzde – zvyšujú reguláciu ekonomiky a predstavujú istý posun k intervencionistickej hospodárskej politike.

Prijatý zákon č. 172/2008 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch má zabezpečiť zrovnoprávnenie vzťahu medzi dodávateľmi tovarov a obchodnými reťazcami, najmä neprimerané obchodné praktiky prevádzkovateľov obchodných reťazcov pri uzatváraní zmlúv.

Fungovanie primárneho a sekundárneho školstva zmenil nový školský zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní. Podľa tohto zákona 70 % obsahu učiva určuje štát a 30 % si zvolí každá škola sama. Ďalšie zmeny sa týkajú napríklad redukcie povinných hodín; umožnenia individuálneho vzdelávania žiakov doma rodičmi; zníženia maximálneho počtu žiakov v triedach; obmedzenia počtu žiakov v osemročných gymnáziách.

Vednej a technickej politiky sa týka zákon č. 233/2008. Tento zákon legislatívne zavádza: centrá excelentnosti výskumu a špecializované organizácie vedy a techniky, ako sú: vedecko-technologické parky; výskumno-vývojové centrá a technologické inkubátory.

Dôležitým dokumentom upravujúci vzťah Slovenskej republiky k EÚ je Lisabonská zmluva. Slovenská republika bola v poradí 13. krajinou EÚ, ktorá ratifikovala Lisabonskú zmluvu. Táto zmluva mení a dopĺňa zakladajúce zmluvy EÚ a je náhradou za neschválenú Zmluvu o Ústave pre Európu.

Na konci roka 2008 v súvislosti s globálnou finančnou krízou vláda SR prijala balík opatrení na prekonanie dopadov globálnej finančnej krízy. Protikrízové opatrenia spadajú do oblasti rozpočtovej politiky a týkajú sa zlepšenia čerpania štrukturálnych fondov EÚ, ale napríklad aj podpory inovácií alebo znižovania energetickej náročnosti.

V roku 2008 sa na Slovensku prijalo niekoľko stredno- a dlhodobých hospodárskopolitických dokumentov. S cieľom poskytnúť impulz na modernizačné úsilie a vytvoriť podporu rýchleho a v dlhodobom horizonte udržateľného ekonomického rastu, zvýšiť sociálnu mobilitu, posilniť sociálnu súdržnosť, zmierniť vplyv demografického vývoja a zlepšiť prispôsobivosť ekonomiky pri absencii vlastnej meny vláda SR prijala strednodobý hospodárskopolitický dokument *Modernizačný program Slovensko 21*. Predstavuje plán reforiem v krátko- a strednodobom horizonte v oblastiach výskumu, vývoja a inovácií; vzdelávania; zamestnanosti; podnikateľského prostredia; regulácie a transparentnosti.

Vláda SR schválila *Stratégiu energetickej bezpečnosti SR*. Tento dokument definuje tri všeobecné základné ciele energetickej politiky SR: zabezpečenie maximálne efektívnej a spoľahlivej dodávky všetkých foriem energií; znižovanie energetickej náročnosti a zabezpečenie takého objemu výroby elektriny, ktorý pokryje dopyt na ekonomicky efektívnom princípe.

Vláda SR predstavila dokument *Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti*, ktorá je prvým výstupom z projektu *Vízia a stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti*. Jej cieľom je vystihnúť dlhodobé trendy, riziká a príležitosti pre slovenskú spoločnosť.

Literatúra

- BÚTORA, M. – KOLÁR, M. – MESEŽNIKOV, G. (2009): Slovensko 2008. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: IVO.
- European Commission (2008): Convergence Report 2008.
<http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12574_en.pdf>.
- European Commission (2009): Economic Forecast. Spring 2009. European Economy 3/2009.
- ECB (2008): Konvergenčná správa. Máj 2008.
<<http://www.ecb.int/pub/pdf/conrep/cr200805sk.pdf>>.
- EEAG CESifo (2009): The EEAG Report on the European Economy 2009. Munich: CESifo Group.

-
- GLIGOROV, V. – HUNYA, G. – PÖSCHL, J. et al. (2009): Economic Prospects for Central, East and Southeast Europe. Differentiated Impact of the Global Crisis. Vienna: WIIW.
- IFO Business Survey (2009): IFO Business Climate Index. <www.ifo.de>.
- IFW (2009): Im Sog der Weltrezession. Gemeinschaftsdiagnose Frühjahr 2009. Kiel: Institut für Weltwirtschaft.
- INEKO (2009): Projekt HESO. <<http://www.ineko.sk/heso/>>.
- MF SR (2009): Návrh záverečného účtu verejnej správy Slovenskej republiky za rok 2008. Bratislava: Ministerstvo financií SR.
- MORVAY, K. – MORVAYOVÁ, I. (2009): Celkový hospodársky vývoj. In: Slovensko 2008. Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- OECD (2009): Leasing Indicators. OECD Statistics Department. <www.oecd.org/std/cli>.
- SARIO (2009): Ukončené projekty. <<http://www.sario.sk/?ukoncene-projekty>>.
- TREND (2009a): S eurom mizne povest' lacného Slovenska. Oslabovanie českej koruny, zlatého a forintu potláča mzdovú konkurenčnú výhodu Slovenska. Trend, 17. 2. 2009. Dostupné na: <<http://www.etrend.sk/ekonomika/slovensko/s-eurom-mizne-povest-lacneho-slovenska/158558.html>>.
- TREND (2009b): Moody's znížila výhľad ratingu Slovenska. Trend, 27. 3. 2009.
- VINTROVÁ, R. – ŽĎÁREK, V. (2007): Links between Real and Nominal Convergence in the New EU Member States: Implications for the Adoption of Euro. Ekonomický časopis/Journal of Economics, 55, 2007, č. 5, s. 439 – 458.
- <www.sme.sk>; <www.etrend.sk>; <www.hnonline.sk>.